

AZ ÁLLAMOK NEVE

Forrás: Takács Péter: A rózsá neve: Magyar Köztársaság. Az államok nevééről és a magyar állam átnevezéséről. Bp. Gondolat, 2015.

Az államok listája

Készült a magyar Földrajzinév-bizottság (FNB)¹ és az ENSZ szakértői bizottságainak (UNGEGN, UNTERM)² közleményeiben, állásfoglalásaiban, határozataiban és egyéb dokumentumaiban közölt adatok figyelembevételével*

	ORSZÁGNÉV RÖVID ÁLLAMNÉV**	ÁLLAMNÉV TELJES VAGY HOSSZÚ ÁLLAMNÉV***	ISO-kódok ³		
1.	Afganisztán	Afganisztáni Iszlám Köztársaság	AF	AFG	004
2.	Albánia	Albán Köztársaság	AL	ALB	008
3.	Algéria	Algériai Demokratikus Népi Köztársaság	DZ	DZA	012
4.	Amerikai Egyesült Államok ⁴	Amerikai Egyesült Államok	US	USA	840
5.	Andorra	Andorrai Fejedelemség	AD	AND	020
6.	Angola	Angolai Köztársaság	AO	AGO	024
7.	Antigua és Barbuda	Antigua és Barbuda	AG	ATG	028
8.	Argentína	Argentín Köztársaság	AR	ARG	032
9.	Ausztrália	Ausztráliai Állam ⁵	AU	AUS	036

* Lezárva: 2015. május 1-jén. E lista az ún. önálló államokat tartalmazza; a szövetségi államok tagállamait nem. A listát összeállította: Takács Péter.

** Azokat az eseteket, amikor az országnév és a teljes vagy hosszú alakos államnév úgy egyezik meg, hogy a teljes vagy hosszú államnév országnévként jelenik meg, az *első* oszlopban *kurzív* betűvel jelöltem.

*** Azokat az eseteket, amikor az országnév és a teljes vagy hosszú alakos államnév úgy egyezik meg, hogy az országnév teljes vagy alkotmányos államnévként jelenik meg, a *második* oszlopban *kurzív* betűvel jelöltem.

	ORSZÁGNÉV RÖVID ÁLLAMNÉV	ÁLLAMNÉV TELJES VAGY HOSSZÚ ÁLLAMNÉV	ISO-kódok		
10.	Ausztria	Oszták Köztársaság	AT	AUT	040
11.	Azerbajdzsán	Azerbajdzsáni Köztársaság	AZ	AZE	031
12.	Bahama- szigetek	Bahamai Közösség ⁶	BS	BHS	044
13.	Bahrein	Bahreini Királyság	BH	BHR	048
14.	Banglades	Bangladesi Népi Köztársaság	BD	BGD	050
15.	Barbados	<i>Barbados</i>	BB	BRB	052
16.	Belgium	Belga Királyság	BE	BEL	056
17.	Belize	<i>Belize</i>	BZ	BLZ	084
18.	Benin	Benini Köztársaság ⁷	BJ	BEN	204
19.	Bhután	Bhutáni Királyság	BT	BTN	064
20.	Bissau-Guinea	Bissau-guineai Köztársaság	GW	GNB	624
21.	Bolívia	Bolíviai Többnemzeti ⁸ Állam	BO	BOL	068
22.	Bosznia-Hercegovina ⁹	<i>Bosznia-Hercegovina</i>	BA	BIH	070
23.	Botswana	Botswanai Köztársaság	BW	BWA	072
24.	Brazília	Brazil Szövetségi Köztársaság	BR	BRA	076
25.	Brunei	Brunei Darussalam ¹⁰ Állam	BN	BRN	096
26.	Bulgária	Bolgár Köztársaság	BG	BGR	100
27.	Burkina Faso ¹¹	<i>Burkina Faso</i>	BF	BFA	854
28.	Burundi	Burundi Köztársaság	BI	BDI	108
29.	Chile	Chilei Köztársaság	CL	CHL	152
30.	Ciprus	Ciprusi Köztársaság	CY	CYP	196
31.	Comore- szigetek	Comore-szigeteki Unió	KM	COM	174
32.	Costa Rica	Costa Rica Köztársaság	CR	CRI	188
33.	Csád	Csádi Köztársaság	TD	TCD	148
34.	Csehország ¹²	Cseh Köztársaság	CZ	CZE	203
35.	Dánia	Dán Királyság	DK	DNK	208
36.	Dél-Afrika ¹³	Dél-afrikai Köztársaság	ZA	ZAF	710

ORSZÁGNÉV RÖVID ÁLLAMNÉV	ÁLLAMNÉV	ISO-kódok		
	TELJES VAGY HOSSZÚ ÁLLAMNÉV			
37. Dél-Szudán ¹⁴	Dél-szudáni Köztársaság ¹⁵	SS	SSD	728
38. Dominika ¹⁶	Dominikai Közösség	DM	DMA	212
39. Dominikai Köztársaság	Dominikai Köztársaság ¹⁷	DO	DOM	214
40. Dzsibuti	Dzsibuti Köztársaság	DJ	DJI	262
41. Ecuador	Ecuadori Köztársaság	EC	ECU	218
42. Egyenlítői- Guinea	Egyenlítői-guineai Köztársaság	GQ	GNQ	226
43. <i>Egyesült Arab Emírségek</i>	Egyesült Arab Emírségek ¹⁸	AE	ARE	784
44. Egyiptom	Egyiptomi Arab Köztársaság	EG	EGY	818
45. Elefántcsontpart	Elefántcsontparti Köztársaság ¹⁹	CI	CIV	384
46. Eritrea	Eritreai Állam	ER	ERI	232
47. Észtország	Észt Köztársaság	EE	EST	233
48. Etiópia	Etióp Demokratikus Szövetségi Köztársaság	ET	ETH	231
49. Fehéror- oszország	Fehérorosz Köztársaság	BY	BLR	112
50. Fidzsi-szigetek	Fidzsi-szigeteki Köztársaság ²⁰	FJ	FJI	242
51. Finnország	Finn Köztársaság ²¹	FI	FIN	246
52. Franciaország	Francia Köztársaság	FR	FRA	250
53. Fülöp-szigetek	Fülöp-szigeteki Köztársaság	PH	PHL	608
54. Gabon	Gaboni Köztársaság	GA	GAB	266
55. Gambia	Gambiai Köztársaság	GM	GMB	270
56. Ghána	Ghánai Köztársaság	GH	GHA	288
57. Görögország	Görög Köztársaság	GR	GRC	300
58. Grenada	<i>Grenada</i>	GD	GRD	308
59. Grúzia	<i>Grúzia</i>	GE	GEO	268
60. Guatemala	Guatemalai Köztársaság	GT	GTM	320
61. Guinea	Guineai Köztársaság	GN	GIN	324

	ORSZÁGNÉV RÖVID ÁLLAMNÉV	ÁLLAMNÉV TELJES VAGY HOSSZÚ ÁLLAMNÉV	ISO-kódok		
62.	Guyana	Guyanai Köztársaság	GY	GUY	328
63.	Haiti	Haiti Köztársaság	HT	HTI	332
64.	Hollandia	Holland Királyság	NL	NLD	528
65.	Honduras	Hondurasi Köztársaság	HN	HND	340
66.	Horvátország	Horvát Köztársaság	HR	HRV	191
67.	India	Indiai Köztársaság	IN	IND	356
68.	Indonézia	Indonéz Köztársaság	ID	IDN	360
69.	Irak	Iraki Köztársaság	IQ	IRQ	368
70.	Irán	Iráni Iszlám Köztársaság	IR	IRN	364
71.	Írország	– ²²	IE	IRL	372
72.	Izland	Izlandi Köztársaság	IS	ISL	352
73.	Izrael	Izraeli Állam ²³	IL	ISR	376
74.	Jamaica	<i>Jamaica</i>	JM	JAM	388
75.	Japán	<i>Japán</i>	JP	JPN	392
76.	Jemen	Jemeni Köztársaság ²⁴	YE	YEM	887
77.	Jordánia	Jordán Hásimita ²⁵ Királyság	JO	JOR	400
78.	Kambodzsa	Kambodzsai Királyság	KH	KHM	116
79.	Kamerun	Kameruni Köztársaság	CM	CMR	120
80.	Kanada	<i>Kanada</i>	CA	CAN	124
81.	Katar	Katari Állam	QA	QAT	634
82.	Kazahsztán ²⁶	Kazah Köztársaság	KZ	KAZ	398
83.	Kelet-Timor	Kelet-timori Demokratikus Köztársaság	TL	TLS	626
84.	Kenya	Kenyai Köztársaság	KE	KEN	404
85.	Kína	Kínai Népköztársaság	CN	CHN	156
86.	Kirgizisztán	Kirgiz Köztársaság	KG	KGZ	417
87.	Kiribati	Kiribati Köztársaság	KI	KIR	296
88.	Kolumbia	Kolumbiai Köztársaság	CO	COL	170
89.	–	Kongói Köztársaság	CG	COG	178
90.	–	Kongói Demokratikus Köztársaság ²⁷	CD	COD	180

ORSZÁGNÉV RÖVID ÁLLAMNÉV	ÁLLAMNÉV	ISO-kódok		
	TELJES VAGY HOSSZÚ ÁLLAMNÉV			
91. –	Koreai Köztársaság	KR	KOR	410
92. –	Koreai Népi Demokratikus Köztársaság	KP	PRK	408
93. Koszovó ²⁸	Koszovói Köztársaság	–	–	–
94. Közép-afrikai Köztársaság	Közép-afrikai Köztársaság	CF	CAF	140
95. Kuba	Kubai Köztársaság	CU	CUB	192
96. Kuvait	Kuvaiti Állam	KW	KWT	414
97. Laosz	Laoszi Népi Demokratikus Köztársaság	LA	LAO	418
98. Lengyelország	Lengyel Köztársaság	PL	POL	616
99. Lesotho	Lesothói Királyság	LS	LSO	426
100. Lettország	Leti Köztársaság	LV	LVA	428
101. Libanon	Libanoni Köztársaság	LB	LBN	422
102. Libéria	Libériai Köztársaság	LR	LBR	430
103. Líbia	Líbiai Állam ²⁹	LY	LBY	434
104. Liechtenstein	Liechtensteini Fejedelemség	LI	LIE	438
105. Litvánia	Litván Köztársaság	LT	LTU	440
106. Luxemburg	Luxemburgi Nagyhercegség	LU	LUX	442
107. Macedónia	Macedón Köztársaság ³⁰	MK	MKD	807
108. Madagaszkár	Madagaszkári Köztársaság	MG	MDG	450
109. Magyarország	Magyarország	HU	HUN	348
110. Malajzia	Malajzia	MY	MYS	458
111. Malawi	Malawi Köztársaság	MW	MWI	454
112. Maldív-szigetek	Maldív Köztársaság	MV	MDV	462
113. Mali	Mali Köztársaság	ML	MLI	466
114. Málta	Máltai Köztársaság	MT	MLT	470
115. Marokkó	Marokkói Királyság	MA	MAR	504
116. Marshall-szi- getek	Marshall-szigeteki Köztársaság	MH	MHL	584
117. Mauritánia	Mauritániai Iszlám Köztársaság	MR	MRT	478

	ORSZÁGNÉV RÖVID ÁLLAMNÉV	ÁLLAMNÉV TELJES VAGY HOSSZÚ ÁLLAMNÉV	ISO-kódok		
118.	Mauritius	Mauritiusi Köztársaság	MU	MUS	480
119.	Mexikó	Mexikói Egyesült Államok	MX	MEX	484
120.	Mianmar	Mianmari Unió Köztársasága ³¹	MM	MMR	104
121.	Mikronézia	Mikronéziai Szövetségi Államok	FM	FSM	583
122.	Moldova	Moldovai Köztársaság	MD	MDA	498
123.	Monaco	Monacói Hercegség	MC	MCO	49
124.	Mongólia	Mongólia	MN	MNG	496
125.	Montenegró	Montenegró ³²	ME	MNE	499
126.	Mozambik	Mozambiki Köztársaság	MZ	MOZ	508
127.	Nagy- Britannia ³³	Nagy-Britannia és Észak- Írország Egyesült Királysága	GB	GBR	826
128.	Namíbia	Namíbiai Köztársaság	NA	NAM	516
129.	Nauru	Naurui Köztársaság	NR	NRU	520
130.	Németország	Németországi Szövetségi Köztársaság ³⁴	DE	DEU	276
131.	Nepál	Nepáli Demokratikus Szövetségi Köztársaság	NP	NPL	524
132.	Nicaragua	Nicaraguai Köztársaság	NI	NIC	558
133.	Niger	Nigeri Köztársaság	NE	NER	562
134.	Nigéria	Nigériai Szövetségi Köztársaság	NG	NGA	566
135.	Norvégia	Norvég Királyság	NO	NOR	578
136.	Olaszország	Olasz Köztársaság	IT	ITA	380
137.	Omán	Ománi Szultánság	OM	OMN	512
138.	Oroszország	Oroszországi Föderáció	RU	RUS	643
139.	Örményország	Örmény Köztársaság	AM	ARM	051
140.	Pakisztán	Pakisztáni Iszlám Köztársaság	PK	PAK	586
141.	Palau	Palaui Köztársaság	PW	PLW	585
142.	Panama	Panamai Köztársaság	PA	PAN	591

	ORSZÁGNÉV	ÁLLAMNÉV	ISO-kódok		
	RÖVID ÁLLAMNÉV	TELJES VAGY HOSSZÚ ÁLLAMNÉV			
143.	Pápua Új-Guinea	Pápua Új-Guinea Független Állam	PG	PNG	598
144.	Paraguay	Paraguayi Köztársaság	PY	PRY	600
145.	Peru	Perui Köztársaság	PE	PER	604
146.	Portugália	Portugál Köztársaság	PT	PRT	620
147.	Románia	<i>Románia</i>	RO	ROU	642
148.	Ruanda	Ruandai Köztársaság	RW	RWA	646
149.	Saint Kitts és Nevis	<i>Saint Kitts és Nevis</i>	KN	KNA	659
150.	Saint Lucia	<i>Saint Lucia</i>	LC	LCA	662
151.	Saint Vincent és Grenadine-szi- getek	<i>Saint Vincent és Grenadine- szigetek</i>	VC	VCT	670
152.	Salamon- szigetek	<i>Salamon-szigetek</i>	SB	SLB	090
153.	Salvador ³⁵	Salvadori Köztársaság	SV	SLV	222
154.	San Marino	San Marino Köztársaság	SM	SMR	674
155.	São Tomé és Príncipe	São Tomé és Príncipe Demokratikus Köztársaság	ST	STP	678
156.	Seychelle-szi- getek	Seychelle Köztársaság	SC	SYC	690
157.	Sierra Leone	Sierra Leone Köztársaság	SL	SLE	694
158.	Spanyolország	Spanyol Királyság	ES	ESP	724
159.	Srí Lanka ³⁶	Srí Lanka-i Demokratikus Szocialista Köztársaság	LK	LKA	144
160.	Suriname	Suriname Köztársaság	SR	SUR	740
161.	Svájc	Svájci Államszövetség ³⁷	CH	CHE	756
162.	Svédország	Svéd Királyság	SE	SWE	752
163.	Szamoa	Szamoai Független Állam	WS	WSM	882
164.	Szaúd-Arábia	Szaúd-arábiai Királyság	SA	SAU	682
165.	Szenegál	Szenegáli Köztársaság	SN	SEN	686
166.	Szerbia	Szerbiai Köztársaság ³⁸	RS	SRB	688
167.	Szingapúr	Szingapúri Köztársaság	SG	SGP	702

	ORSZÁGNÉV RÖVID ÁLLAMNÉV	ÁLLAMNÉV TELJES VAGY HOSSZÚ ÁLLAMNÉV	ISO-kódok		
168.	Szíria	Szíriai Arab Köztársaság	SY	SYR	760
169.	Szlovákia	Szlovák Köztársaság	SK	SVK	703
170.	Szlovénia	Szlovén Köztársaság	SI	SVN	705
171.	Szomália	Szomáli Köztársaság	SO	SOM	706
172.	Szudán	Szudáni Köztársaság	SD	SDN	729
173.	Szváziföld	Szváziföldi Királyság	SZ	SWZ	748
174.	Tádzsikisztán	Tádzsik Köztársaság	TJ	TJK	762
175.	Tanzánia	Tanzániai Egyesült ³⁹ Köztársaság	TZ	TZA	834
176.	Thaiföld	Thaiföldi Királyság	TH	THA	764
177.	Togo	Togói Köztársaság	TG	TGO	768
178.	Tonga	Tongai Királyság	TO	TON	776
179.	Törökország	Török Köztársaság	TR	TUR	792
180.	Trinidad és Tobago	Trinidad és Tobago Köztársaság	TT	TTO	780
181.	Tunézia	Tunéziai Köztársaság	TN	TUN	788
182.	Tuvalu	<i>Tuvalu</i>	TV	TUV	798
183.	Türkmenisztán	<i>Türkmenisztán</i>	TM	TKM	795
184.	Uganda	Ugandai Köztársaság	UG	UGA	800
185.	Új-Zéland	<i>Új-Zéland</i>	NZ	NZL	554
186.	Ukrajna	<i>Ukrajna</i>	UA	UKR	804
187.	Uruguay	Uruguayi Keleti ⁴⁰ Köztársaság	UY	URY	858
188.	Üzbegisztán	Üzbég Köztársaság	UZ	UZB	860
189.	Vanuatu	Vanuatu-i Köztársaság	VU	VUT	548
190.	Vatikán ⁴¹	Vatikánvárosi Állam	VA	VAT	336
191.	Venezuela	Venezuelai Bolívari ⁴² Köztársaság	VE	VEN	862
192.	Vietnam ⁴³	Vietnami Szocialista Köztársaság	VN	VNM	704
193.	Zambia	Zambiai Köztársaság	ZM	ZMB	894
194.	Zimbabwe	Zimbabwei Köztársaság	ZW	WE	716
195.	Zöld-foki-szigetek	Zöld-foki Köztársaság	CV	CPV	132

Államtörödékek és törödékállamok*

A. ÁLLAMTÖRÖDÉKEK ⁴⁴		ISO-kódok		
Észak-Ciprus	Észak-ciprusi Török Köztársaság ⁴⁵	-	-	-
Hongkong	Hongkong, a Kínai Népköztársaság Különleges Igazgatású Régiója ⁴⁶	-	-	-
Makaó	Makaó, a Kínai Népköztársaság Különleges Igazgatású Régiója ⁴⁷	-	-	-
(Palesztina) ⁴⁸	Palesztin Autonóm Hatóság ⁴⁹	PS	PSE	275
Tajvan ⁵⁰	Kínai Köztársaság	TW	TWN	158
B. TÖVÁBBI VITATOTT STÁTUSZÚ HATALMI KÉPZŐDMÉNYEK ÉS TERÜLETEK: ÁLLAMTÖRÖDÉK-SZERŰ ENTITÁSOK (TÖRÖDÉKÁLLAMOK) ⁵¹		ISO-kódok		
	Abházia, ⁵² 1992/2008 óta	-	-	-
	Dél-Oszétia (Dél-oszét Köztársaság), ⁵³ 1990/2008 óta	-	-	-
	Donyecki/Harkovi/Luhanszki Népköztársaságok ⁵⁴ 2014/15 óta	-	-	-
	Hegy-Karabah, ⁵⁵ 1992/1996 óta	-	-	-
	Nyugat-Szahara (Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság) ⁵⁶	EH	ESH	732
	Puntföld, ⁵⁷ 1998 óta	-	-	-
	Szomáliföld, ⁵⁸ 1991 óta	-	-	-
	Transznysztria (Dnyeszter Menti Köztársaság), ⁵⁹ 1990/1992/2000 óta	-	-	-
C. SPECIÁLIS TÖRÖDÉKÁLLAM ⁶⁰		ISO-kódok		
	Iszlám Állam, ⁶¹ 2013/2014 óta			

* Lezárva: 2015. május 1-jén. A csoportosításhoz használt kategóriák és az egyes jelenségek azokba való besorolása a szerző elméleti álláspontját tükrözik. A listát összeállította: Takács Péter.

<i>D. EGYKORI ÁLLAMTÖREDÉKEK: LÉTREHOZNI KÍVÁNT, DE LÉTRE NEM JÖTT; RÉSZBEN LÉTREJÖTT, DE MÁS ÁLLAMHOZ CSATLAKOZOTT VAGY CSATOLT, ILLETŐLEG VALAMIKOR LÉTEZŐ, DE MEGSZÚNT ÁLLAMOK⁶²</i>	ISO-kódok		
Csecsenföld, ⁶³ 1993 és 2001 között	–	–	–
boszniai Szerb Köztársaság, ⁶⁴ 1992 és 1995 között	–	–	–
krajinai Szerb Köztársaság, ⁶⁵ 1991 és 1995 között	–	–	–
Krím (Krími Köztársaság), ⁶⁶ 2014-ben	–	–	–
Tibet, ⁶⁷ 1913 és 1959 között	–	–	–

Projektállamok⁶⁸

A. TÖRTÉNETIEK

- Máltai Lovagrend⁶⁹
 Gaudiopolis Köztársaság,⁷⁰ 1945–1950
 Paraguayi „Jezsuita Állam”,⁷¹ 1608–1767

B. KÍSÉRLETIEK

- Christiania Szabadváros,⁷² 1971, 1989
 Hutt River-i Fejedelemség,⁷³ 1970
 Liberland Szabad Köztársaság,⁷⁴ 2015
 Minerva Köztársaság,⁷⁵ 1972
 Rózsa-szigeti Köztársaság,⁷⁶ 1968
 Sealand Hercegség,⁷⁷ 1967
 Seborga Hercegség,⁷⁸ 1963, 1995
 Užupis Köztársaság,⁷⁹ 2002
 Westarctica Nagyhercegség,⁸⁰ 2001

Jegyzetek Az államok listájához

¹ A *Földrajzinév-bizottság* a magyar kormány földművelésügyi miniszterének tanácsadó szerve önálló hatáskörökkel. Feladat- és hatáskörét a (többször módosított) 71/1989. (VII. 4.) MT-rendelet, majd az (ugyancsak többször módosított) 303/2007. (XI. 4.) kormányrendelet állapította meg. A tanácsadás és véleményezés mellett a bizottság egyik feladata a külföldi *földrajzi nevek* (például *országnevek*) magyar megfelelőjének megállapítása. A bizottság jogállásával, hatáskörével és tevékenységével kapcsolatban lásd a főszöveget. A legutóbbi *Ország- és területnevek* című listát a *B. melléklet* közli.

² Az UNGEGN az ENSZ földrajzi neveket foglalkozó szakértői csoportja (*United Nations Group of Experts on Geographical Names*), mely egyeztetésekkel, konferenciák szervezésével stb. segíti a földrajzi nevek s így részben az országnevek megállapítását. Az UNTERM az ENSZ Közgyűlési és Konferenciamenedzsment-osztály (*Department for General Assembly and Conference Management*) Dokumentációs Divíziójának (*Documentation Division*) Terminológiai Szekciója: *United Nations Terminology Team of the Terminology and Reference Section*. E szekció többnyelvű adatbázisokat tesz közzé az államok egyes nyelvek között megfeleltetett nevének listáival. A listát alkalmasint az „ENSZ országnévjegyzékének” is nevezik. Ez az elnevezés nem a legszerencsésebb, mert az ENSZ-nek nincs „hivatalos” ország- vagy államnévjegyzéke. Észrevételeim a szakértői csoportnak az internetről 2014. december 1-jén letöltött listáira vonatkoznak. E listák letölthetők a következő internetcímekről: <http://unterm.un.org> [átírányítva ide: untermportal.un.org/], <http://unstats.un.org>, valamint <http://www.dgacm.org/index.htm>.

³ Az ISO-kódok a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (*International Organization for Standardization, ISO*) által az egyes országokhoz, illetőleg államokhoz rendelt két- és hárombetűs, valamint az ENSZ Statisztikai Részlege által meghatározott három számjegyből álló kódok. Ezek az adott ország, illetőleg állam azonosítását szolgálják a különböző nyilvántartási és kommunikációs rendszerekben. A betűkódok az országnévhez tartoznak, a numerikus kódok pedig annak területéhez (ezért ez utóbbi kódszám a határok változásakor módosulhat). A kódrendszer leírását az ISO 3166-1 szabvány tartalmazza. Az egyes országok telefon-távhívási kódjai, internetes *tld*-névrövidítései (ún. domainnév-kiterjesztései), rendszám-táblái stb. e kódoktól függetlenek.

⁴ Az *Amerikai Egyesült Államok* ún. országneve a legtöbb listán és nyilvántartásban megegyezik hosszú alakos államnévvel. Ez alól a

magyar államnévjegyzék kivétel; a Földrajzinév-bizottság által kiadott lista ugyanis országnévként az *Egyesült Államok* nevet adja meg, „Amerikai” nélkül. Ezzel szemben az UNGEGN-hez és az UNTERM-hez kötődő, hasonló célokat szolgáló angol francia, spanyol, orosz, kínai és arab nyelvű jegyzékek szerint az országnév és a teljes államnév között a különbség pusztán egy névelő. Az állam neve így *angolul* United States of America (the) – the United States of America, *franciául* États-Unis d’Amérique (les) – les États-Unis d’Amérique, *spanyolul* Estados Unidos de América (los) – los Estados Unidos de América, *oroszul* Соединенные Штаты Америки – Соединенные Штаты Америки, *kínaiul* 美利坚合众国 – 美利坚合众国, *arabul* المتحدة الأمريكية – الولايات المتحدة الأمريكية. Ebben a listában ezt a nyelvi gyakorlatot követtem, megjegyezve, hogy az *Egyesült Államok* országnév használata mind a magyar, mind más nyelvekben igen gyakori.

⁵ A magyar nyelvben ebben a formájában ritkán használják; az *állam* [*commonwealth*] inkább csak annak jelölésére szolgál, hogy az *Ausztrália* szó ez esetben nem a kontinenst jelöli. Eredeti angol neve: *Commonwealth of Australia*. A magyar államnévjegyzék szerint: *Ausztrál Államszövetség*. A *commonwealth* szót azonban nem szerencsés *államszövetségnek* fordítani, mert az „államszövetség” szó a magyar nyelvben immár több mint száz éve az államkapcsolatok egyik – a „szövetségi államtól” különböző – formáját jelenti, s Ausztrália történetesen szövetségi állam.

⁶ Angolul: *Commonwealth of The Bahamas*.

⁷ A XVII–XX. század között *Dahomey Királyság*, majd francia gyarmat (s mint ilyen, Francia Nyugat-Afrika része), 1960-tól független állam. Neve 1975-ig *Dahomei* (franciául már akkor is *République de Bénin*), 1975 és 1990 között – az akkor létező politikai rendszernek megfelelően – *Benini Népköztársaság*, majd a politikai és közjogi rendszer változását követően, 1991-től *Benini Köztársaság*.

⁸ Spanyolul: *Estado Plurinacional de Bolivia*. A magyar államnévjegyzék szerint a *plurinacional* magyar megfelelője a *többnemzetiségű*, s az állam neve *Bolíviai Többnemzetiségű Állam*. (A *nemzetiség* szó a régi magyar politikai nyelv része, melynek jelentése lényegesen különbözött a *nemzet* szó jelentésétől. Száz-százhusz éve a *nemzetiség* még olyan népcsoportra utalt, amely a beszélő szerint – a *nemzettel* szemben – nem rendelkezett „államalkotó képességgel”. Ilyen körülmények között anakonizmusnak tűnik egy állam nevében pont ezt alkalmazni.)

⁹ Bosnyákul, horvátul és szerbül: *Bosna i Hercegovina*, cirill betűs írással: *Босна и Херцеговина*. A név szó szerinti fordítása *Bosznia és Hercegovina* lenne. Angolul, franciául, spanyolul és oroszul: *Bosnia and Herzegovina*, *Bosnie-Herzégovine* (la), *Bosnia y Herzegovina*, *Босния и*

Герцеговина. Amint látható, a kötőszó nélküli (kötőjeles) magyar név a francia változatot követi.

10 A maláj Dar es Salaam (مرالسلا راد) jelentése: „ahol a béke lakozik”. Brunei hosszú alakos neve gyakran a következő: **ينورب اراڤن** vagyis *Negara Brunei Darussalam*, angolul: *Nation of Brunei, the Abode of Peace*, magyarul: *Brunei népe, ahol a béke lakozik*. Hagyományos módon Bruneit az államformája alapján is meg lehet nevezni: *Brunei Szultánátus*.

11 A név jelentése: „becsületes emberek országa”. Korábban: Felső-Volta.

12 Az idegen nyelvű államnévjegyzékek többségében az országnév a *Cseh Köztársaság* megfelelő alakja: *csehül* Česká republika, *angolul* Czech Republic (the), *franciául* République tchèque (la), *spanyolul* República Checa (la), *oroszul* Чешская Республика – Чешская Республика. Lásd ezzel kapcsolatban a főszöveget.

13 A Földrajzinév-bizottság egyik 1998-as állásfoglalása (31/332) alapján az országnév *Dél-Afrika* (s nem Dél-afrikai Köztársaság – szemben a Közép-afrikai Köztársasággal, amelynek országneve nem „Közép-Afrika”, hanem *Közép-afrikai Köztársaság*). 1961-ben lett független állam; 1910 és 1961 között (1926-tól a Brit Nemzetközösség tagjaként) brit domíniumként neve *Dél-afrikai Unió* volt.

14 Mivel Szudánt gazdasági, kulturális, vallási stb. szempontból nem tekintik egységes országnak, sőt a különböző konfliktusok miatt a szudáni állam újabban egyenesen a szétesés szélére sodródott, az égtáj-megnevezéssel kiegészített országnév (*Dél-Szudán*) – Kongóval és Koreával ellentétben – kellő módon jelezni képes az ország önálló és egységes voltát.

15 Szudán déli tartományából 2010/11 folyamán létrejött állam. Függetlenné válásáról népszavazás döntött; az ENSZ Közgyűlése 2011-ben 193. tagállamként vette fel tagjainak sorába.

16 1978 óta független szigetállam a karib-tengeri Kis-Antillákon; korábban Nagy-Britannia gyarmata volt. Hosszú alakos neve angolul: *Commonwealth of Dominica*. A magyar államnévjegyzék szerint mindkét neve *Dominikai Közösség*, az UNGEGN-hez és az UNTERM-hez kötődő, hasonló célokat szolgáló jegyzékek szerint rövid és hosszú alakos neve különbözik. Országneve angolul *Dominica*, franciául *la Dominique*, oroszul Доминика, kínaiul 多米尼克, arabul دومينيكا stb., hosszú alakos neve pedig angolul, franciául, oroszul, kínaiul és arabul: *the Commonwealth of Dominica, le Commonwealth de Dominique, Содружество Доминики, 多米尼克国* és *كمنولث دومينيكا*.

17 1844 óta független állam a karib-tengeri Nagy-Antillákhoz tartozó *Hispaniola* sziget keleti részén, Haiti szomszédságában; korábban Spa-

nyolcszáz, majd Franciaország, később újra Spanyolország gyarmata volt. Neve spanyolul: *República Dominicana*.

18 A szakirodalomban gyakran *Egyesült Arab Emirátusok* névvel.

19 Az állam hivatalos személyei 1986-tól az Elefántcsontpartot is érintő nemzetközi kommunikációban csak a francia nyelvű névváltozatokat (*Côte d'Ivoire – la République de Côte d'Ivoire*) fogadják el. Ezért a teljes angol, spanyol, orosz stb. államnév őrzi a francia *Côte d'Ivoire* (Elefántcsontpart) kifejezést: *the Republic of Côte d'Ivoire, la República de Côte d'Ivoire, Республика Кот-д'Ивуар*. Lásd ezzel kapcsolatban a főszöveget.

20 A magyar államnévjegyzékben „Fidzsi” és „Fidzsi Köztársaság” néven szerepel, lásd azonban a Földrajzinév-bizottság 2003-as, 45/425. sz. állásfoglalását.

21 Finnül *Suomen Tasavalta*, ami szó szerint azt jelenti (bár ez a fordítás nem felel meg a magyar nyelvhelyességi szabályoknak), hogy *Finnország Köztársasága*.

22 Az ír államforma köztársaság, de azt az ír alkotmány (1937) nem nevezi meg köztársaságként; a név meghatározását egy külön törvényre bízta. Ez a törvény (*The Republic of Ireland Act, 1948*) ezt a jövőre vonatkozóan teszi meg. Lásd ezzel kapcsolatban a főszöveget.

23 A magyar nyelv szabályai alapján a teljes államnévben akkor is a minőségjelzős, többnyire *-i* képzős szerkezet tekintendő helyesnek (vö. Bényei Agnes: *A helynévképzés a magyarban*. Debrecen: Egyetemi, 74–84.), ha más nyelveken az „állam” szó birtokos vagy egyéb szerkezettel kapcsolódik az országnévhez. A magyar helyesírás szabályai szerint tehát Izrael teljes államneve szabályosan: *Izraeli Állam*, Izrael ugyanakkor – esetleg az angol *State of Israel* mintát vagy más hasonló nyelvi szerkezetet követve – magyar nyelven következetesen *Izrael Állam*ként nevezi meg önmagát (lásd például budapesti nagykövetségének honlapját).

24 Korábban (1947-től) *Jemeni Arab Köztársaság*, mely 1990-ben egyesült az 1970-ig Dél-jemeni Népköztársaságnak nevezett *Jemeni Népi Demokratikus Köztársasággal*.

25 A királyi családra utaló kifejezés. *Hásimita* az, aki a Hashim ibn 'Abd al-Manaf (464–497) leszármazottja, mint például Mohamed próféta (aki az ő unokája volt). Aki ma hásimita, az tehát végső soron Mohamed próféta családjából származik.

26 A modern állam – a sztyeppe népek letelepedése után, a XVI. századra kialakult kazah kánságok létrejöttét itt nem részletezve – eredetét 1920-ig, nevét 1925-ig vezeti vissza. A régebbi magyar nyelvben az állam neve *Kazakisztán*, illetve ebből magyarosítva *Kazakföld* volt. Az utóbbi években egyes csoportok nyelvében a régi szóhasználat újjáéledt, részben úgy, hogy a Szovjetunió részét képező egykori „autonóm köztár-

saságot” *Kazakföldnek* vagy *Kazakisztánnak*, az 1991-ben önállóvá vált közép-ázsiai államot *Kazahsztánnak* mondják.

27 Az ún. *Kongói Szabad Államból* 1908-ban kialakított egykori belga gyarmat (*Belga Kongó*) 1960-ban önálló lett, majd kettévált; vö. *Kongó-Léopoldville* és *Kongó-Kinshasa*. Lásd ezzel kapcsolatban a főszöveget. A Kongói Demokratikus Köztársaságot 1971 és 1997 között *Zaire Köztársaságnak* nevezték.

28 Az ún. koszovói háború (1999) során és később elkövetett etnikai tisztogatásokat követően Szerbia *Koszovó és Metóhia Autonóm Tartománya* területének egy részén az ott élő albán többség által függetlennek kikiáltott *de facto* állam. Területébe a szerb enklávék nem tartoznak bele. Függetlenségi nyilatkozatának (2008) jogi státuszát és általában önálló államiságát vitatják, főleg azon az alapon, hogy függetlenné válása sérti az ENSZ BT azon 1999. évi határozatát (1244), amely elismerte az akkori jugoszláv állam, a későbbi Szerbia területi egységét. A Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleménye (2010) szerint a Függetlenségi nyilatkozat ténye önmagában nem sértette a nemzetközi jogot, mert azt a kikiáltók „mint magánszemélyek” tették, s nem mint a koszovói parlament, így a nemzetközi jog előírásai őket nem kötötték. Koszovó önálló államként való létezését az elmúlt években 109 állam ismerte el, közöttük Magyarország és az EU 21 másik tagállama is. Nem ismerte el ugyanakkor – egyebek mellett – Szerbia, Románia, Szlovákia, Spanyolország, Ciprus, Görögország és Oroszország. Az Európai Unió Koszovó önálló államiságát „tudomásul vette”, de nem ismerte el önálló államként, miként az ENSZ sem, mely Koszovót ENSZ-irányítás alatt álló területnek tekinti Szerbia területén.

29 Korábban *Líbiai Arab Szocialista Népi Dzsamahiriya* (1977–2011), az „arab tavasz” részeként kibontakozó polgárháború (2012–2013) nyomán *Líbia*, amely 2013-ban, az új alkotmány jövőbeli elfogadásáig *Líbiai Államra* változott.

30 Az 1991-ben létrejött állam alkotmányos neve *Macedón Köztársaság*, országneve *Macedónia*. Mivel ez csaknem azonos egy észak-görögországi tartomány nevével (*Makedónia*), Görögország – attól tartva, hogy az új állam igényt tart majd az észak-görögországi tartomány területére is – kifogásolta az új állam elnevezését, és számos módon megpróbálta megakadályozni e név használatát. 1993-tól az ENSZ szerveinek kezdeményezésére a nemzetközi kapcsolatokban egy kompromisszumosnak mondható név vált megszokottá: *Macedónia, volt Jugoszláv Köztársaság*, angolul: *the former Yugoslav Republic of Macedonia*, rövidítve: *FYROM*. Az angol nyelvű nemzetközi kommunikációban használják a *FYRO Macedonia* nevet is. Macedónia és Görögország 1995-ben (ideiglenesenként, ám újjal azóta sem felváltott) államközi szerződést kötött, melyben

érintik az államnév használatának egyes kérdéseit is. Görögország jelenleg is ragaszkodik e szerződés fenntartásához. A magyar államnévjegyzék megjegyzése: „Az ENSZ-ben és az egyéb többoldalú kapcsolatokban a »Macedónia, volt jugoszláv köztársaság« magyarázattal kiegészített név is használható.” Lásd még a főszöveget és az ahhoz kapcsolódó jegyzetet.

³¹ Angolul: *the Republic of the Union of Myanmar*, franciául: *la République de l'Union du Myanmar*. A magyar államnévjegyzék szerint (a név vitatható fordításával) *Mianmari Államszövetség*. Az 1949-ben függetlenné vált, majd 1961 óta katonai junta által vezetett állam nevént a junta változtatta meg 1989-ben. Korábbi neve *Burma* volt. Mivel a névváltoztatás óta – bár 2008-ban alkotmányt fogadtak el, 2010-ben pedig *pro forma* általános választásokat tartottak – nem ült össze demokratikusan választott parlament, mely jóváhagyhatta volna a változást, az ellenzék, valamint a nemzetközi kapcsolatokban néhány más állam (Nagy-Britannia, Kanada, olykor az Amerikai Egyesült Államok is) politikai okokból továbbra is a *Burma* nevet használja.

³² A magyar államnévjegyzék szerint: *Montenegrói Köztársaság*. Az UNGEGN-hez és az UNTERM-hez kötődő, hasonló célokat szolgáló angol, francia, spanyol stb. nyelvű jegyzékek szerint *Montenegró* esetén az országnév és a teljes államnév megegyezik, s az utóbbi egyik változatban sem tartalmazza az államformára történő utalást. Az országnév egyébként a montenegrói *Crna Gora* (cirill betűs írással: Црна Гора) olasz közvetítésű újlatin fordítása, jelentése *fekete hegy*, illetőleg a *fekete hegy országa*. Lásd még a főszöveget.

³³ Rövid államnévként terjedőben van az *Egyesült Királyság* megnevezés. A köznapi nyelvben az országra gyakran utalnak, pontatlanul, az *Anglia* szóval is; a régi magyar nyelvben alkalmasint *Angolországnak* nevezték. A Földrajzinév-bizottság 69/643. (2009. XII. 14.) FNB-határozata: a bizottság „az országnévjegyzék Nagy-Britanniával kapcsolatos bejegyzését nem változtatja meg; az ország rövid magyar neve továbbra is *Nagy-Britannia*, vagy ezzel egyenrangú, terjedőben levő változatként *Egyesült Királyság*, teljes hivatalos neve *Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága*.”

³⁴ Korábban hagyományosan Német Szövetségi Köztársaság. A magyar államnévjegyzék még ma is a hagyományos nevet adja meg, de megjegyzi: „Nemzetközi kapcsolatokban a *Németországi Szövetségi Köztársaság* államnév is használható.” Lásd ezzel kapcsolatban a főszöveget.

³⁵ A névelő a legtöbb nyelvnél a név részét képezi, ezért Salvador neve spanyolul névelővel használatos: *El Salvador* (jelentése: *a Megváltó*). Erre tekintettel a nemzetközi kommunikációban a magyar állami szervek olykor az *El Salvador Köztársaság* (spanyolul: *la República de El Salvador*, angolul: *the Republic of El Salvador*) nevet használják; a Föld-

rajzinév-bizottság 17/227. sz. (1994) állásfoglalása szerint ugyanakkor „a magyar térképeken nem indokolt a *Salvador* helyett az *El Salvador* névalak használata”.

36 Önállóvá válása (1948) után 1972-ig neve: *Ceylon*.

37 Németül, franciául, olaszul és rétorománul: *Schweizerische Eidgenossenschaft, la Confédération suisse, Confederazione Svizzera, Confederaziun svizra*. Nevével ellentétben Svájc valójában nem konföderáció (államszövetség), hanem föderáció (szövetségi állam). Lásd ezzel kapcsolatban a főszöveget.

38 A magyar államnévjegyzékben „Szerb Köztársaság”. Szerbia hosszú alakos neve ugyanakkor – például az állam képviselői szerint – *Szerbia Köztársaság* (szerbül cirill betűs írással: Република Србија, latin betűs átírásban: *Republika Srbija*). A Szerbiában élő magyarok a „Szerb Köztársaság” elnevezést használják. A „Szerbia Köztársaság” névalak használatának oka feltehetően a boszniai *Szerb Köztársaságtól* (szerbül, cirill betűs írással: Република Српска, latin betűs átírásban: *Republika Srpska*, bosnyák nyelven és horvátul *Republika Srpska*) való megkülönböztethetőség.

39 Az állam *Tanganyika* és *Zanzibár* egyesülésével jött létre 1964-ben. A nevet – mely még *Niassára*, vagyis *Nyaszaföldre* utal (amely már 1964 előtt egyesült Tanganyikával) – három ország nevéből alakították ki: Tan + Za + Nia.

40 A *keleti* jelző arra utal, hogy az ország fővárosának, Montevideónak az elődje az Uruguay folyótól *keletre* eső területek közigazgatási központjaként kijelölt spanyol katonai erődítmény volt.

41 Nemzetközi kapcsolatokban, illetve bizonyos kontextusokban az állam neve *Szentszék*, melynek egyes egységeit (például nunciatúráját, azaz követségét) a diplomáciai kapcsolatokban *apostoli*, esetleg *pápai* jelzővel minősítik.

42 A név Simón Bolívarra (1783–1830), a dél-amerikai függetlenségi mozgalom vezetőjére, később Venezuela elnökére, majd diktátorára utal.

43 A magyar helyesírási szabályok szerint *Vietnam* és *Vietnami Szocialista Köztársaság*, a magyar államnévjegyzék szerint *Vietnám* és *Vietnámi Szocialista Köztársaság*.

44 Az államtöredék az „állam” és a „nem-állam” közötti átmeneti zónában elhelyezkedő közhatalmi és jogi képződmény. A fogalmat Jellinek vezette be; lásd Georg Jellinek: *Allgemeine Staatslehre*. Berlin, Verlag von O. Häring, 1900, ²1905, ³1914. Berlin, Julius Springer, ^{3a}1920. (az 1914. évi kiadásban) 647–660.; a hazai szakirodalomban: Takács Péter: *Államtan*. [2. kötet] *Az állam általános sajátosságai. Négy fejezet az állam általános elmélete köréből*. Budapest, BCE KTK, 2011. Újranyom-

va: Budapest, NKE KTK, 2013. 8–11. Az államtörédek körébe – az egyes államok speciális jogállású „külső tartományai”, gyarmatai vagy függő területei stb. mellett – néhány államszerű entitást úgy is be lehet sorolni, mint amelyek már vagy még nem államok, másként fogalmazva: *születőben*, esetleg *megszűnőben* lévő államok. (Az itt következő listákban ezeket megpróbáltam különválasztani.) Az ún. külső tartományok közül ez a lista csak azokat tartalmazza, amelyek az egyik államtól ideiglenesen átkerültek egy másikhoz (például „bérelt városok” voltak), ami egy viszonylag jól belátható, de történelmi jelentőségű időszakban státuszukra vagy működési rendjükre is kihatott, és ezzel kapcsolatos sajátosságai (például önálló parlament, jogrendszer, saját pénz stb.) egy ideig a jövőben is fennmarad. E lista nem tartalmazza a még ma is létező néhány gyarmatot.

45 Ciprus szigetének kb. egyharmadán 1983 óta létező államtörédék. Számos fontos történelmi konfliktus után az 1970-es években Törökország (miután a ciprusi görög katonatisztek egy csoportja államcsínyt kísérelt meg Ciprus Görögországgal való egyesítése végett) megszállta a sziget északi részét. Itt a ciprusi törökök önálló közigazgatást alakítottak ki, majd 1983-ban Rauf Denктаş elnökletével önálló államot kiáltottak ki. Ezt csak Törökország ismeri el. A ciprusi lakosság körében 2004-ben népszavazásra bocsátották a sziget újraegyesítésének kérdését, ezen azonban a többség az egyesítés ellen szavazott. Így a sziget *Ciprus Köztársaság* néven, de csak a görög részében – s abban bízva, hogy később ez a másik részre is kiterjed – csatlakozott az Európai Unióhoz 2004-ben.

46 Kínaiul: 中華人民共和國香港特別行政區, angolul: *Hong Kong Special Administrative Region of the People's Republic of China*. Hongkong az újkorban hosszú ideig angol gyarmat, pro forma „bérelt város” volt, az egykor Kínától hosszú távra bérelt vagy koncesszióba vett városok (Makaó, Kiao-chau, Port Arthur, Tiencsin) egyike. Hivatalosan egy 1842-es szerződés alapján került a Brit Birodalomhoz, amely 1898-ban 99 évre bérbe vette. Ebben az időszakban saját parlamentje, (az angolok által kinevezett) kormányzója, önálló pénze, sajátos jogrendszere stb., tehát csaknem államszerű léte volt. Lakói speciális angol útlevéllel rendelkeztek. Amikor a bérleti szerződés lejárt, a kínaiak azt nem hosszabították meg. A Kínai Népköztársaság 1997-ben „visszavette” a várost, de megtartotta sajátos jogállását mind a kapitalista gazdasági-társadalmi berendezkedést, mind a politikai autonómiát illetően. Nevével ellentétben Hongkong nem egyszerűen „speciális közigazgatási régió”, hanem *autonóm terület* saját parlamenttel, (a kínaiak által kinevezett) kormányzóval, önálló bíróságokkal és a kínaitól független jogrendszerrel, saját pénzzel, határrendszerttel, a lakók speciális kínai útlevelével, és így tovább. Kína ígérete alapján ez az „egy ország – két rendszer” koncepció alapján ki-

alakított különleges helyzet 50 évig marad fenn. Ebből e sorok írásakor 32 még hátravan.

47 Kínaiul: 中華人民共和國澳門特別行政區, portugálul: *Macau, Região Administrativa Especial de Macau da República Popular da China*. Makaó az újkorban hosszú ideig portugál gyarmat volt, amit egy 1888-as kínai–portugál egyezmény is megerősített. Az 1949-ben létrejött Kínai Népköztársaság nem tett kísérletet visszafoglalására, de az 1970-es évektől – Hongkonggal együtt – elvileg Kína részének tekintette a várost. Portugália ezt az igényt 1974-ben elismerte, és felajánlotta „visszadását”, amit azonban Kína közvetlenül elhárított. 1976-ban a portugál parlament törvényben rendezte státuszát – eszerint Makaó „portugál irányítás alatt álló kínai terület” volt –, és autonómiát biztosított az ott élő népességnek. A két állam közötti diplomáciai kapcsolatot kialakítása idején (1979) Portugália és Kína megegyezett, hogy Makaó „visszatéréséről” tárgyalásokat folytatnak majd. Ezek 1987-re fejeződtek be, s a megállapodás úgy szólt, hogy Makaó az évezred vége előtt kínai fennhatóság alá kerül. A tényleges visszatérésre 1999. december 20-án került sor. Kína ez esetben is vállalta, hogy 50 évig fenntartja a kapitalista gazdasági-társadalmi berendezkedést és a „városállam” nagyfokú autonómiáját. Ennek keretében – az „egy ország – két rendszer” elgondolás alapján – Makaó saját parlamenttel, kormánnyal és független bírósággal rendelkezik, saját pénze van, önálló vámterületnek számít stb. Tehát nevével ellentétben Makaó nem egyszerűen „speciális közigazgatási régió”, hanem *autonóm terület*.

48 Ez a terület és „ország” – ti. *Palesztina* mint a Palesztin Autonóm Hatóság területe – nem azonos a történelmi értelemben vett *Palesztinával*. A történelmi Palesztina a Földközi-tenger és a Jordán folyó közötti régió; alkalmasint *Szentföld*ként, *Kánaán*ként és *Jeruzsálem*ként is ismerik. Területe és határai folyamatosan változtak, olykor idesoroltak egyes dél-levantei területeket is. Az ókori Palesztina a mai Izrael, Jordánia, Szíria és Libanon egyes részeit foglalta magában. A XX. század folyamán területét az 1920-as ún. francia–angol határegyezmény és az 1922-es transzjordán memorandum határozta meg; ezen alapult ún. mandátumos korszaka a két világháború között. E területen jött létre Izrael Állam 1948-ban. A mai „Palesztina”, mint a Palesztin Autonóm Hatóság által kontrollált terület, Izrael állam területén jött létre. Két része van: Ciszjordánia és a Gázai övezet.

49 Alkalmasint *Palesztin Nemzeti Hatóság*. A magyar Földrajzinévbizottság szerint *Palesztin Autonóm Területek*, mert a *Palesztin Nemzeti Hatóság* „földrajzi névként” a bizottság szerint nem alkalmazható (lásd a 2003-as, 45/436. sz. állásfoglalást). Ezzel szemben államtani szempontból a *Palesztin Autonóm Hatóság* tűnik a legmegfelelőbb elnevezésnek.

A hatóság elnökének egy 2013-as rendelete szerint megnevezése – miután az ENSZ Közgyűlése 2012 végén a Palesztin Autonóm Hatóság státuszát a világszervezetben a „nem tag megfigyelő állam” szintjére emelte – 2013-tól *Palesztin Állam*. Eszerint a palesztin hatóságok által kiadott hivatalos iratokon, valamint a címeren és zászlón ennek az elnevezésnek kell(ene) szerepelni. A palesztin hatóságok ugyanakkor ezt a gyakorlatot csak a Palesztinát elismerő államokkal való kommunikációban érvényesítik; az Izraellel és más, Palesztinát „el nem ismerő” államokkal való kommunikációban nem. A Palesztin Autonóm Hatóság elismerése sok szempontból vitatott kérdés; mintegy 130 állam létesített vele diplomáciai kapcsolatot, amit a hatóság képviselői államként való elismerésként értelkelnek, maguk az államok azonban nem mindig és nem feltétlenül. Magyarországon a Palesztinai Felszabadítási Szervezet 1975-ben „irodát” létesített, amelyet 1982-ben diplomáciai rangra emeltek. 1988-ban a Magyar Népköztársaság elismerte a palesztin állam „kikiáltását”. Hasonlóan jártak el a volt ún. szovjet blokk országai is. Az Európai Unió régi tagállamai körül legutóbb Svédország ismerte el egyértelműen a palesztin államot 2014-ben. A helyzet bonyolultságát jelzi, hogy az államok gyakran alkalmaznak „fél-” vagy „háromnegyed-megoldásokat”. Az ír parlament alsóháza például egy nem kötelező erejű határozatában, ugyancsak 2014 decemberében felhívta az ír kormányt „a Palesztin Állam hivatalos elismerésére az ENSZ-határozat szerinti 1967-es határok között, Kelet-Jeruzsálem fővárossal, pozitívan hozzájárulva ezzel az izraeli–palesztin konfliktusban letárgyalt ún. két-állam megoldás (*two-state solution*) biztosításához”. Nem sokkal korábban hasonlóan járt el a francia parlament felsőháza is.

⁵⁰ Az ENSZ- és egyéb többoldalú kapcsolatokban gyakran a *Tajvan*, *Kína tartománya* magyarázattal kiegészített névvel szerepel. Ennek indoka, hogy a Kínai Népköztársaság Tajvant saját tartományának tekintti. Szigetként korábbi ismert neve *Formosa*. A XX. század első felében használta a *Kína*, annak második felében – a Kínai Népköztársaságtól való megkülönböztetése végett – a *Nemzeti* (vagy *Nacionalista*) *Kína* és a *Szabad Kína* neveket is. A „Tajvan” „országnev” egy kicsit pontatlan, mert a Kínai Köztársaság területe valójában több szigetre terjed ki, így Tajvanra, a Penghu-, a Csinmen- és a Macu-szigetekre.

⁵¹ Az „államtöredék-szerű entitások” csak hozzávetőlegesen különböztethetők meg az államtöredékektől. E képződményeket, remélve, hogy ez nyelvtileg nem megterhelő, *töredékállamoknak* nevezem. A hagyományos államtöredékektől való különválasztásukat két szempont indokolja. Az egyik az, hogy az államtöredékek a töredékállamoknál nagyobb mértékben megfelelnek az államiság *szokásos* kritériumainak, melyeket például az ún. montevideói egyezmény, más nemzetközi meg-

állapodás vagy valamilyen tudományosan megalapozott elmélet rögzít. Bár a kritériumoknak való megfelelés nagyobb mértékű, ez az államtöredékek esetén sem teljes. A másik, hogy az előbbieket státuszával kapcsolatos *nemzetközi viták* az utóbbiak esetében zajló vitáknál szerényebbek, kevésbé intenzívek vagy szűkebb körűek, miközben a „vitatott státusz” természetesen az államtöredékeket is jellemzi. A töredékállamok intenzívebb vitatottságának oka nyilvánvalóan az, hogy az erőszakkal összefüggő hatalmi elemeknek (a közjogi-szervezeti kérdéseknél) jóval nagyobb szerepük van létezésükben.

52 Vitatott jogállású hatalmi képződmény és terület a Kaukázusban, a Nyugat-Kaukázus déli oldalán, a Fekete-tenger északkeleti partján. A földrajzi értelemben vett Európa része. A területen élő népesség feletti hatalom 1992-től önálló államnak tekinti önmagát. Fővárosa az ókori görögök által létesített kikötő (Dioszkúriasz) helyén kiépült, a szovjet korszakban üdülőhelyként használt Szohumi. Abházia önálló államiságát hat állam ismerte el, más államok Grúzia részének tekintik, mint annak *Abház Autonóm Köztársaság* nevű tartományát. Az Oroszország és Grúzia közötti kiújult konfliktus idején (2008) az abház parlament újólal kinyilvánította függetlenségét. Ekkor ismerte el Oroszország, mellyel megállapodást kötött, többek között arról, hogy katonai támaszpontot létesíthet területén. A Krími Köztársaság 2014-es kikiáltása és Oroszország általi annektálása után Abházia vezetői is felvetették, hogy Oroszországhoz csatlakoznak, erre azonban e sorok írásáig (2015. január 31.) nem került sor.

53 Vitatott jogállású hatalmi képződmény és terület a Kaukázusban; a földrajzi értelemben vett Európa része. Lakosságát egy szármata törzstől való származására tekintettel a magyarországi járszág rokonának tartják. Az oszétok által lakott területek a XIX. században lettek – Grúziával együtt – Oroszország részei, s az itt élő népek feletti hatalmat különböző (Dél- és Észak-Oszétia vonatkozásában azonban eltérő) formákban a Szovjetunió is megtartotta, nemritkán, így például 1918/20-ban leverve az oszét lázadásokat. Dél-Oszétia a Szovjetunió felbomlási folyamata során, 1991-ben szakadt el Grúziától, majd a grúz–orosz konfliktus kiújulása idején, 2008-ban újólal kikiáltotta függetlenségét. (Észak-Oszétia mint *Észak-oszét Köztársaság* vagy *Alánia* jelenleg Oroszország része.) Dél-Oszétia mint állam létezését egyetlen más állam, nevezetesen Oroszország ismerte el, más államok Grúzia részének tekintik.

54 Ukrajna politikai válsága idején, 2013/14-ben, a többnyire orosz nemzetiségű népesség által lakott kelet-ukrajnai területeken szeparatista mozgalmak erősödtek fel; egyes feltételezések szerint oroszországi támogatással. Ezek több önálló „államot” is kikiáltottak 2014 tavaszán. – Egyikük a Don mellékfolyójáról elnevezett, eredetileg kb. 1 millió

(közvetlen vonzáskörzetével együtt 2 milliós) lakossággal rendelkező Donyeck (ukránul Donec, korábban Juzovka, ukránul Juzivka, 1943–1961 között Sztalino, ukránul Sztaline) városban 2014. április 7-én létrehozott *Donyecki Népköztársaság* (Донецкая народная республика). Ez lényegében szakadár katonai erők alkalmi uralma, melyek ellenállnak az ukrán központi kormány előírásainak, és ellátnak egyes, többnyire a fegyveres konfliktusok következményeinek rendezésével összefüggő igazgatási feladatokat. – Egy második az Ukrajna második legnépesebb városának számító (mintegy másfél milliós, vonzáskörzetével együtt 2,5 milliós) kelet-ukrajnai Harkovban és az ún. Harkivi területen kikiáltott *Harkovi Népköztársaság* (Харьковська народная республика). – Egy harmadik a mintegy félmillió (környezetével együtt 1 millió) lakosú, ugyancsak Kelet-Ukrajnában található Luhanszk [Luganszk] városában – de az ún. *Luhanszki terület* (korábbi neve szerint *Vorosilovgradi terület*) déli részére kihatóan – kikiáltott *Luhanszki Népköztársaság* (Луганська народная республика). – E katonai igazgatás alatt álló, sokak szerint oroszországi forrásokból finanszírozott fegyveres erők által védett „államok” egyike-másika az 1917/18-as idők tanácsköztársaságaira – a Donyecki Népköztársaság például az 1918-as Donyeck–Krivoj Rog Tanácsköztársaságra – vezetik vissza eredetüket. Ezt jelzik szimbolikájukban, például zászlóikon és az azokon elhelyezett címereken is (melyekben mindhárom „állam” esetén megtalálható az orosz birodalmi sas). – Ezeket az államokat a nemzetközi közösség tagjai nem ismerték el; egyes szakmai vélemények szerint létük a *de facto* államiság szintjét sem érte el.

55 Vitatott jogállású hatalmi képződmény és örömegek által lakott terület a Kaukázusban; a földrajzi értelemben vett Európa része. Területe részben megegyezik Azerbajdzsán *Hegyi-Karabah Autonóm Területének* területével. Egyetlen állam sem ismerte el, Azerbajdzsán részének tekintik.

56 Korábbi neve *Spanyol Szahara*. Nyugat-Szahara területének nagyobb részét a spanyol csapatok 1975-ös kivonása után, 1976-ban (márciást pedig 1979-ben) Marokkó megszállta, és azóta is megszállás alatt tartja. Egy kis részét ugyanebben az időben keleti szomszédja, Mauritánia szálta meg. A két szomszéd 1979-ben szerződésileg megállapodott a terület felosztásáról; Mauritánia azonban katonailag nem tudta érvényesíteni szándékait. A marokkói megszállás után fennmaradt kis területet egy ideig a spanyolok elleni harcban edződött (1973-ban létrejött) gerillacsoport, a *Polisario Front* kontrollálta, mely a korábbi kormányt száműzöttnek minősítette, és kikiáltotta a *Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot* (‘‘آل-جمهورية العربية الصحراوية الديمقراطية’, *Al-Jumhūrīyā al-Arabīyā as-Šahrāwīyā ad-Dīmuqrātīyā*). Ennek önálló létezését töb-

ben megkérdőjelezi. A fegyveres harcok 1991 óta szünetelnek ugyan, Nyugat-Szahara azonban két részre oszlik: nyugati részét Marokkó ellenőrzi, az ennél jóval kisebb, keleti határainál lévő sávot pedig az ENSZ különleges katonai kontingense. A két területet sok helyütt a megszállók által létrehozott fal (tkp. mesterségesen emelt földgát, *berm*) választja el. A lakosság jelentős része menekülttáborokban él. Egyes listákban – attól függően, hogy Marokkó általi bekebelezését miként ítélik meg – Nyugat-Szahara úgy szerepel, mint *Nyugat-szaharai Monarchia*. A Nemzetközi Bíróság (*International Court of Justice*) egy 1976-os döntése szerint Marokkó nem támaszthat jogos igényt a területre. A terület státuszát egy régóta halogatott – a tervek szerint az ENSZ Nyugat-szaharai Különleges Kontingense, a MINURSO által megszervezendő – népszavazással tervezik eldönteni, erre azonban évek óta nem kerül sor.

57 Szomália északi régiója, ahol egy törzsi alapon szervezett csoport 1998-ban kinyilvánította függetlenségét. Területi vitákat folytat Szomáli-földdel. Sosem próbálta elismertetni magát más államokkal; az ott élők arra törekcsenek, hogy Puntföld egy szövetségi felépítésű Szomália autonóm része legyen.

58 Az 1960-ban létrejött Szomáliából 1991-ben kiszakadt terület Afrika szarván, a Vörös-tenger partjainál, melyet Etiópia, Dzsibuti és Szomália határol. Egy állam sem ismerte el; az államok Szomália részének tekintik.

59 Más elnevezésekkel: *Transznisztria*, *Dnyeszteren Túli Terület*, *Dnyeszter-mellék*, *Dnyeszteren Túli Köztársaság*, *Dnyeszter Menti Köztársaság*, *Dnyeszter Menti Moldáv Köztársaság*. A Dnyeszter folyótól keletre eső sávban a Szovjetunió felbomlása során önállósodó Moldávától elszakadt hatalmi képződmény és terület. Önállóságáról népszavazás keretében döntöttek (1990), egy rövid háborút követően Moldávia békét kötött vele (1992), később alkotmányt fogadott el (2000). Egyetlen állam sem ismerte el; az államok Moldova részének tekintik.

60 Az átmeneti jellegű vagy más okból nem teljes közhatalmi-jogi képződmények listáján egy államot, nevezetesen az „Iszlám Államot” – annak speciális jellege miatt – önálló csoportba soroltam be. Önálló csoportként való különvételét az indokolja, hogy az „Iszlám Állam” terroristikus eszközöket alkalmaz, sőt egyenesen terrorszervezet. A terror és az államiság egymás diametrális ellentétei. Ahogy az erőszakból nem születhet jog – szokták mondani –, úgy a terrorcselekményekből sem születhet állam. Lehetséges azonban, hogy egyes esetek nem sorolhatók be a főszabály alá. Erre tekintettel ezt az államot a szakirodalomban gyakran *shell state*-nek, szó szerint *vázállamnak*, *hégállamnak*, a gyakori magyar fordítás szerint *pszeudoállamnak* (ál-államnak), esetleg *protoállamnak* (előállamnak) nevezik. E kifejezésekkel azt a jelenséget próbál-

jük megközelíteni és azonosítani, hogy egy fegyveres szervezet *hatalmi* értelemben államszerűen működik (területet kontrollál, adókat hajt be, szociális intézményeket működtet, stb.), de ezt egyfelől a nyers erő és erőszak alapján, annak az államok esetében megszokott mértékét messze meghaladóan, másfelől azt *nem jogszerűen* alkalmazva teszi, harmadsorban pedig szinte semmilyen nemzetközi elismertséggel nem rendelkezik. A *shell state* kifejezés hasonlít a hatalomgyakorlás tényére fókuszáló *de facto állam* (angolul: *de facto state*) nemzetközi jogi fogalmához, de tartalmatlanabb annál, amennyiben ez utóbbi csak a nemzetközi jogi elismerést nélkülözi. A töredékállamokhoz történt besorolásával ugyanakkor azt is érzékeltetni szeretném, hogy az „Iszlám Állam” jelenleg (2015 májusában) olyan *terszervezet*, amely állammá kíván válni, s – s mint a következő jegyzetben részletesebben kifejttem – a legalább *töredékes állami létezéshez* szükséges feltételek közül többet teljesített.

61 Önmaga által „államként” meghatározott és sok területen – így a mindennapi kommunikációban, médiában, politikai publicisztikában – mások által is „államnak” nevezett terrorszervezet. A szervezet 2003 és 2006 között *Iraki* (illetőleg *Mezopotámiai*) *al-Káidának* (2003), *Mezopotámiai Dzsihadnak* (*Organization of Jihad's Base in Mesopotamia; Tanzim Qaidat al-Jihad fi Bilad al-Rafidayn, TQJBR*, 2003-2006), majd *Mudzáhedin Shúra Tanácsnak* (2006) nevezte önmagát. Az „állam” nevet 2006-tól használja: eleinte „Iraki Iszlám Állam”-nak, angolul *Islamic State of* (vagy: „in”) *Iraq*-nak (rövidítve *ISI*) nevezte önmagát. 2013-ban felvette az „Iraki és Szíriai Iszlám Állam” – angolul *Islamic State of* (vagy: „in”) *Iraq and Syria*; rövidítve *ISIS* – nevet. Más nevei közvetlenül 2014 előtt: „Iraki és Levantei Iszlám Állam”, angolul *Islamic State of* (vagy: „in”) *Iraq and the Levant*, rövidítve *ISIL*, valamint az ún. „nagy Szíriára” tekintettel *Islamic State of* (vagy: „in”) *Iraq and ash-Sham*. 2014. június 30. óta kalifátus; többek szerint csak ezt követően használható rá (a jelzők nélküli) „Iszlám Állam”, angolul *Islamic State*, rövidítve *IS*, arabul: *الدولة الإسلامية*, *ad-Dawlah al-'Islāmiyyah* név. Elsősorban Észak-Irakban és Északkelet-Szíriában tevékenykedik, ahol az elmúlt években jelentős területek felett szerzett hatalmat, de alkalmi terrorakciókat hajt végre más, elsősorban muzulmánok által lakott országokban is. Vezetője, Abu Bakr al-Bagdadi, aki a kalifátus kikiáltásával terrorszervezetét egy történelmi hagyomány részeként értelmezte, és egyértelművé tette, hogy jövőbeli céljai is az államiság egy bizonyos formájához kötődnek. (A *kalifa* a muzulmán világban a legfőbb vallási és világi vezető, akire a hívők úgy tekintenek, mint Mohamed próféta utódjára. A *kalifátus* mint államforma a VII–VIII. században alakult ki, és a X. század közepéig virágzott, majd lehanyatlott. A címet az Ommajjad-, majd az Abbaszida-dinasztiák tagjai, később az egyiptomi szultánok viselték;

661–750 és 750–1258 között, illetőleg 1261-től. Az Oszmán Birodalom szultánjai 1517-től – egyéb címeik mellett – kalifák is voltak; ezt Kemal Atatürk javaslatára a török nemzetgyűlés 1924-ben eltörölte. Al-Bagdadi 2014-es proklamációja azt sugallta, hogy állama 90 év múltán egy csaknem másfél évezredes hagyományt élleszt újjá. Sok muszlim számára ez egy *utópia megvalósulásának* tűnik, még ha e kalifátus nem felel is meg mindenben a muzulmán jog követelményeinek, miszerint a kalifának – egyebek mellett – a legnagyobb muszlim közösséget kell irányítania, és birtokolnia kell a két szent várost, Mekkát és Medinát.) – Elnevezése ellenére az „Iszlám Állam” *állam* mivolta vitatható. Egyesek vitatják *iszlám* jellegét is. – Az állami jelleg vitathóságának alapja, hogy a terror-szervezetek meg kívánják ugyan határozni a politikai döntéseket, de ritkán törekednek önálló és állandó területi főhatalom kialakítására, s még ritkábban sikeresek ezen a területen. (Az ugyan előfordul, hogy egy terror-szervezet politikai pártként bejut a parlamentbe, mint például Libanonban a Hezbollah 2009-ben, de az államalapítás és a terrorizmus két külön dolog. E tekintetben az elmúlt fél évszázadban egyetlen sikeres kísérlet zajlott, s az is csak napjainkban jutott el a célegyenesig: az 1964-ben létrehozott Palesztin Felszabadítási Szervezet.) Az „Iszlám Állam” vezetőinek államalapító törekvése ezért nem ellentmondásmentes. Az ellentmondás a *terrorista* – s ebben az értelemben a *jog és emberség* eszméivel mit sem törődő – *módszerek* alkalmazása és az *állammá válás szándéka* között feszül. Sokan kétlik, hogy az „Iszlám Államban” alkalmazott módszerekkel államot lehetne alapítani – e módszerek ugyanis (így a legyőzött ellenfél válogatás nélküli kegyetlen legyilkolása, barbár tömegmészárlások, nyilvános lefejezések, testcsontkitások, kereszt-re feszítések, eleven emberek tűzhalálba vetése, a foglyokkal való önkényeskedések, és így tovább) nemcsak az ún. nyugati értékrend szempontjából meghökkenetőek és elfogadhatatlanok, hanem a humanizmus és a felvilágosodás eszméivel érintkezésbe került bármilyen kultúra értékrendje szempontjából is. Ezért az „Iszlám Állam” – jelenlegi formájában és működési módját tekintve – semmilyen értelemben nem számíthat nemzetközi elismerésre. (Az államelismerés nem feltétele az államiságnak. Ám az nehezen elképzelhető, hogy egy állam hosszú távon anélkül is létezhet, hogy legalább bizonyos körben elismernék.) – Területszerző törekvéseit illetően az „Iszlám Állam” az elmúlt két-három évben meglehetősen eredményesen járt el, hiszen két állam – Irak és Szíria – területén is jelentős területek felett szerzett befolyást, s azokat (a 2015-ben eddig elveszített egyetlen város, Tikrit kivételével) folyamatosan kontrollálja. Területre a stratégiailag fontos utak és objektumok – például a moszuli gát, különböző erőművek, kőolaj-finomítók – és a jelentős városok elfoglalásával tett szert, amivel megszerezte az ezek által körbe-

zárt területet is. E sorok írásakor a következő nagyobb városok tartoznak hozzá: Moszul (az egykori Ninive), Falludzsa, Kirkuk (Hamurápi idejében: Arrapkha), Ramádi, Bayji, Rakka (amit a görögök még Nikéforionként ismertek), Kobané, Deir ez-Zor, Tell Abyad, el-Majádín, és így tovább. Kiterjedése jelenleg kb. akkora, mint Nagy-Britanniáé. A terület egy része ugyan sivatag, ám ezekben és más elfoglalt városokban, valamint az azokat övező falvakban az összességében több- (egyes adatok szerint mintegy 8) milliós népesség jelentős részét uralma alá hajtotta. Igaz, csak azon az áron, hogy a lakosság egy másik, nem jelentéktelen részét legyilkolta vagy elűldözte. Ahol hatalmat szerez az emberek felett, ott bevezeti a *sariát*, a vallásos muszlimok számára kötelező, jogi és erkölcsi elemeket vegyítő, a mindennapi életre és az életformára vonatkozóan is isteni előírásokat tartalmazó normarendszert. Pontosabban annak a saját hittudásai által adott – szélsőséges elemeket is tartalmazó, az emberi életet és az ahhoz kötődő alapvető értékeket nem tisztelő – értelmezését. 2015 elején tervbe vette, hogy az általa uralt népesség számára személyi igazolvány jellegű okiratot ad ki, vagyis regisztrálja a lakosságot. Az újonnan meghódított városok és falvak lakóira adót vet ki, amelyet különböző eszközökkel be is hajt. A megszerzett területen kitermelt kőolajat – feltehetőleg a törökországi feketekezeskedelmen keresztül – eladja a nyugati világnak. Ebből jelentős (egyes híradások szerint egyenesen horribilis) bevételre tesz szert, amelyből katonai tevékenységét finanszírozza. Katonai erejéről a Nyugat csak részleges információkkal rendelkezik. Harcoló alakulatainak a létszáma 30 és 50 ezer fő között van. Hadserege a polgári lakossággal elvegyülve él. Számos „bevándorlót” fogad a világ különböző, többnyire muszlim országaiból, s mintegy 2-3 ezer főre teszik azoknak a fiatal harcosoknak a számát, akik Nyugat-Európából és Észak-Amerikából érkeztek a területére. (Ők többnyire másod- vagy harmadgenerációs muszlim bevándorló családokban nőttek fel.) Képviselői mind technikai, mind lélektani értelemben jól értenek a nyugati tömegmédiához; terrorcselekményeiket – kiemelve az európaiakat elretentő kegyetlenséget – gyakran filmre veszik, és az interneten terjesztik (olykor még arra is figyelve, hogy a megfélemlítő jelenetek a mobiltelefonos applikációkon is láthatók legyenek). Az elfoglalt országrészekben a szervezet – miután véres brutalitással eléri a lakosság engedelmességét – szociális szerepet vállal fel: helyreállítja a villanyszolgáltatást, gondoskodik a járványok megelőzéséről, sőt még kórházakról is, szegénykonyhákat állít fel, megjavítja az utakat és erőműveket, stb. Ezzel nemritkán megszerzi a megmaradt lakosság támogatását. Bár nemzetközileg nem ismerik el, a muzulmán világban széles körű „nemzetközi” kapcsolatai vannak, amennyiben kisebb szervezeti egységek folyamatosan leválnak róla, és a Közel-Keleten, Észak-Afrikában, kismértékben Közép-Ázsia déli részén

szétszóródva különböző merényleteket hajtanak végre. – Felszámolására 2015 tavaszán nemzetközi katonai koalíció született. Ennek keretében néhány közel-keleti állam és egyéb fegyveres szervezet szárazföldi csapatai, illetőleg az amerikai légi erő lépéseket tesz visszaszorítására. E koalíció várható sikerei ma még nem ítélték meg. – Sokan vitatják az „Iszlám Állam” valóban *iszlám* jellegét és a név által sugallt kizárólagosságát is. Az iszlám hit és egyház jelenleg a Föld 59 államában játszik jelentős szerepet. Négy „iszlám köztársaság” (Afganisztán, Irán, Mauritánia, Pakisztán) és egy „hásimita királyság” (Jordánia) mellett több olyan állam is létezik, amelyben az iszlám államvallás (Irán, Jemen, Omán, Szaúd-Arábia), illetőleg fő, vagy ahogy nálunk mondjuk: többségi vallás (a Közel-Kelet és Észak-Afrika csaknem minden további állama ilyen). Az „Iszlám Állam” tevékenységét nem egyszerűen az iszlám hit dominanciája, hanem – a terrorista jellegen túl, vallási értelemben – a szalafizmus, az iszlamizmus és a dzsihadizmus jellemzi. Az *iszlamizmus* az iszlám radikális formája a vallási fundamentalizmus politikai érvényesítésének értelmében. Szembesülve az iszlám civilizációnak a modern világrenden belüli esetleges gyengeségével, sok iszlám hittudós és politikus azzal válaszol a Nyugat kihívására, hogy a vallás ősi eredeti formáját keresi, és abban találja meg a hit védelmének eszközét. Részben átfedésben van ezzel a *szalafizmus*, amely a vallási gyökerekhez való szigorú visszatérést és az eredeti tanok szó szerinti betartását jelenti. (Európai fogalommal élve ez valamiféle puritanizmus.) Az arab világban mintegy száz-kétszáz éve megjelent európai befolyás visszaszorításaként alakult ki, eredetileg védekező jellegű hit- és gondolatrendszerként, mára azonban lényegében aktív, sőt harcos Nyugat-ellenességgé vált. Kiegészítése a dzsihadizmus. A *dzsihad* az Isten ügyéért folytatott folyamatos s elkötelezett „küzdelem”, ami egyfelől a testi és lelki csábításoknak való ellenállást, másfelől az iszlám *hit fegyveres védelmét* jelenti. Ez utóbbi vonatkozásban a terrororganizációk is zászlajukra tűzik, sőt az utóbbi időkben elsősorban azokat tekintik céljuknak, s nem fegyveres *védelmet*, hanem *támadást* értenek rajta. Ezért a dzsihadot számos nyugati „szent háborúként” értelmezi. A „Nyugat ellen folytatott harc” értelmében először az al-Káida terrororganizáció alapítója, Oszáma bin Ládén hirdetett dzsihadot az Amerikai Egyesült Államok ellen. Végül, az „Iszlám Állam” – az iszlám vallás esetében szokatlan módon – *intoleráns* más vallásokkal, elsősorban a keresztényekkel és a sítákkal szemben. A politikailag támogatott hagyományos iszlám hit uralma esetén a más vallásúak – az ún. fejadó megfizetése esetén – közmert módon szabadon gyakorolhatják a vallásukat. Az „Iszlám Állam” ezzel szemben rendszerint megfizethetetlenül magas fejadót vet ki a más hitűekre, és azt mondja: vagy fizetnek, vagy áttérnek az iszlámra, vagy halál vár rájuk. – Azt, hogy egy

terrorszervezet néhány év alatt ilyen mértékű hatalomra tett szert, a szakirodalomban több tényezőnek tulajdonítják. Az elemzések általános jelleggel arra mutatnak rá, hogy a Nyugat és a muzulmán világ konfliktusának az utóbbi másfél évtizedben szerves része lett a *terrorizmus*, mely az Egyesült Államokból és Európából részben kiszorulva Közép-Ázsiában, majd onnan is kiszorítva a Közel-Keleten talál működéséhez teret. (Az „Iszlám Állam” szervezetileg a korábban Afganisztánban, majd Pakisztánban tevékenykedő al-Káidából nőtt ki, bár a szervezeti kötődést sokan nem tartják túl jelentősnek, s az mára egyébként is jelentéktelenné vált.) Egy másik ok, hogy a Közel-Kelet államszerkezete, mely fő vonalaiban az I. világháború idején és után alakult ki (az egykori mezopotámiai területen lényegében az angol és francia érdekek nyomán), korábban sem állt minden tekintetben összhangban az ott élő népek etnikai jellegével és vallási tradícióival, így a létező államok pusztán üres kereteket jelentettek számukra. Ezek nagyhatalmak általi katonai „megbontása” végzetes következményekkel járt: a terrorizmus olyan területeken ütötte fel a fejét leghatékonyabban, ahol a Nyugat katonai erővel *széttört* valamilyen diktatórikus állami rendszert. Mivel katonai győzelme után nem tudta stabilizálni az ottani társadalmakat az azokban elfogadott elvek szerint, káoszt hagyott maga után. A 2003-as iraki háború során például felbomlott Szaddám Huszein állama, mely a diktatúrákra jellemző módszerekkel ugyan, de féken tartotta a szunnita-síta és az arab–kurd ellentéteket. A megszállt Irakban az amerikaiak és angolok által bevezetett „demokratikus” és a nyugati multikulturalizmus elemeit hasznosító „föderalista” rendszer idegen volt az ott élő népesség számára, ezért az új rend instabil maradt, és nem tudta megakadályozni a polgárháborút (mely néhány elemében vallásháború is volt). Végül az arab tavasz folyamányaként kitört szíriai polgárháború ugyancsak meggyengítette és védtelenné tette a szír államot. Mindezek következtében a szóban forgó területen egy sajátos töredékállam jött létre, mely terrorista múltja és jellege ellenére állammá kíván válni.

⁶² A lista csak példálózó jellegű felsorolást tartalmazhat, hiszen minden létrehozni próbált, de létre nem jött, valamint „egykor létező, de megszűnt” államot lehetetlen volna itt felsorolni. A példák vagy azokra az esetekre utalnak, amikor kísérletet tettek egy állam létesítésére, s az „intézményesülés” bizonyos jelei, annak nyomai vagy következményei a sikertelenség ellenére még ma is láthatók; vagy azokra az államokra, amelyek egykor léteztek, de megszüntették őket, ám megszűnésük – ha e folyamat egyáltalán véget ért – sokáig tartott, s annak során az adott entitás államtöredék-szerűen létezett, vagy nyomaiban létezik még ma is. Végül ide soroltam azokat az eseteket is, amikor egy államot létre kívánnak hozni, de az már a kezdeti lépések során egy másik, erősebb államhoz

csatlakozott, vagy ahhoz csatolták, államtöredék vagy töredékállam-szerű léte tehát tisztavirág-életű, mert egy okkupációt lepleznek vele.

⁶³ Csecsenföld 1993 és 2001 között sajátos, részben önálló hatalmi képződmény volt a Kaukázus északi oldalán, a Fekete-tenger és a Kaszpi-tenger között. Jelenleg *formálisan* Oroszország tagköztársasága és a 2010-ben létrehozott ún. *Észak-kaukázusi Szövetségi Körzet* része. – Területét Oroszország a XIX. században vonta befolyása alá, részben katonai műveletekkel, részben betelepítésekkel. 1922-ben a Szovjetunió autonóm területe lett, 1934-ben – Ingusfölddel összevonva – autonóm köztársaság státuszt kapott. A Szovjetunió felbomlásakor (1992/93) – miután az 1992-es etnikai zavargások miatt kivonták az orosz csapatokat a területről, majd Oroszország jóváhagyta az Ingus Autonóm Köztársaság megalakulását, és ezzel megszűnt a csecsen–ingus államközösség – a csecsenek kikiáltották függetlenségüket, *Icskéria Csecsen Köztársaság* néven, Groznij fővárossal. Ezt az államot egyetlen más állam sem ismerte el. 1994-ben Oroszország fegyveres erőket küldött a területre, erre a csecsenek gerillaharcokkal, később az orosz városokban végrehajtott terrortámadásokkal reagáltak. Az ún. az *első* csecsen háború (1994–1996) azzal végződött, hogy az orosz katonák 1997-ben elhagyták Csecsenföldet. A *második* csecsen háború (1999–2000) áterjedt Dagesztánra is, s általában az orosz hadsereg és a kaukázusi, többnyire azonban csecsen szeparatisták között folyt. 2001 után Oroszország a nemzetközi terrorizmus elleni harc eszközeivel lépett fel a gyakran valóban terrorisztikus eszközöket alkalmazó csecsen szeparatisták ellen, valamint jelentős gazdasági beruházásokat eszközölt csecsen városokban. Ennek révén visszaszerezte és jelenleg is őrzi politikai befolyását az országban, ami abban áll, hogy oroszbarát elnököket és kormányokat juttat hatalomra. – Az egyik ilyen, egyébként kazahsztáni születésű elnök 2006-ban felvetette, hogy az állam nevét – népszavazás és Oroszországi Szövetségi Duma jóváhagyása után – változtassák *Nohcsiijnra*, illetőleg *Nohcsiijni Köztársaságra*. Ez nem lett volna nagy változás, mert az ország neve csak oroszul és az ezt alapul vevő egyéb nyelveken *Csecsen Köztársaság* (Чеченская Республика), az ott élő nép nyelvén, vagyis csecsenül már most is *Nohcsiijn*, illetőleg *Nohcsiijni Köztársaság*. – Csecsenföld státuszának bizonyos fokú rendezetlenségére utal még ma is, hogy az oroszbarát kormányok vezetőit gyakran erőszakos eszközökkel távolítják el, valamint hogy csecsen csoportok terrorcselekményeket követnek el Oroszország más területein.

⁶⁴ Az egykori Jugoszlávia területén szétszóródva élő szerbeknek a szocialista állam felbomlása során létrehozni kívánt egyik állama. A bosnyákok, horvátok és szerbek által lakott Bosznia-Hercegovinában 1992-ben kiáltották ki a *Szerb Köztársaságot* (szerbül, cirill betűs írás-

sal: Република Српска, horvátul, bosnyákul és latin betűsen írva szerbül *Republika Srpska*), később ismertté vált néven Boszniai Szerb Köztársaságot. Ez továbbra is Jugoszlávia maradék – ekkor már Szlovénia és Horvátország nélküli – részéhez kívánt tartozni, míg Bosznia-Hercegovina másik két nemzetiségének ettől eltérő törekvései voltak: a bosnyákok önálló államot szerettek volna, a horvátok pedig Horvátországhoz akartak csatlakozni. A véres boszniai háború (1992–1995) során e szerb köztársaság folyamatosan vereséget szenvedett, és békekötésre kényszerült. A háborút lezáró, az amerikai Daytonban megkötött békeszerződésben a több részre szakadt Bosznia-Hercegovinát újraegyesítették. Ebben az új államban (melyek egységét mindmáig az ENSZ boszniai főmegbízott biztosítja) végül is két önálló parlamenttel rendelkező nemzeti entitást hoztak létre, a „boszniai Szerb Köztársaság” jogalanyiségát azonban nem ismerték el.

65 Az egykori Jugoszlávia területén szétszóródva élő szerbek a szocialista állam felbomlása során több új államot is létre kívántak hozni. Ennek keretében a Horvátország területén fekvő 14 000 km²-es Krajínában (a szó jelentése: határörvidék) 1991-ben az ott élő szerbek, akik ezen a területen többségben voltak, önálló államszerű képződményt hoztak létre. Ez – Szerbia támogatásával – gyakorlatilag az új horvát államtól függetlenül működött. Az új képződményt SAO *Krajinának* (*Srpska Autonomna Oblast Krajina*, vagyis Krajina Szerb Autonóm Körzetnek) nevezték, a nemzetközi jogban egy ideig *de facto* államként utaltak rá. Az 1990-es évek elején sokan azt feltételezték, hogy ez az új szerb „állam” is az anyaországhoz, Szerbiához akar majd csatlakozni. A horvátok – hogy ne veszítsék el a területet – a *Vihar* nevű hadműveletben katonai erővel néhány hét alatt felszámolták a megalapítani tervezett államot, és lényegében elűldözték a területről a szerbeket.

66 Az újkori történelem folyamán a *Krím* félsziget szinte mindig speciális jogállású, részben autonóm, ám a nagyhatalmak szeszélye miatt hányatott sorsú terület volt a Fekete- és az Azovi-tenger között. Területe (26 100 km²) a XX. században a Szovjetunió része volt: egy ideig *pro forma* autonóm köztársaságként, majd – Nyikita Hruscov 1954-es döntése nyomán – az ukrán tagköztársaság részeként. Az önálló Ukrajna létrejöttekor annak része lett autonóm köztársaságként (1993–2014). Kb. 2 milliós lakosságának többsége – miután mintegy hét évtizede a szovjet vezetés deportálta a krími tatárokat, s orosz és ukrán nemzetiségű lakosságot telepített be – kétharmad részben orosz. Ukrajna politikai válsága idején (feltételezések szerint oroszországi támogatással) a Krímben is szeparatista politikai mozgalmak erősödtek meg, aminek eredményeként 2014. március 11-én kikiáltották a Krími Köztársaságot. Ez – egy 2014. március 16-án tartott (sokak által vitatott jogszerűségű, s ezért érvényte-

lennek tekintett) népszavazásra hivatkozva – Ukrajnától elszakadt, majd pedig – egy Oroszországgal március 18-án megkötött, jogszerűségében ugyancsak vitatott megállapodás alapján – valamilyen formában Oroszországhoz kívánt csatlakozni. A csatlakozási megállapodást az orosz дума 2014. március 20-án jóváhagyta, módosítva ennek érdekében az Oroszországi Föderáció alkotmányát is. A nemzetközi közösség a csatlakozást annectálásnak tekinti, s az erről szóló megállapodás érvényességét nem ismeri el.

67 Tibet sajátos kulturális és politikai egység az ún. Tibeti-fennsíkon, a Himalája legmagasabb hegycsúcsaitól északkeletre. Pontos területi határai vitatottak. – A Tibeti-fennsíkon hagyományosan különböző királyságok léteztek, amelyek a XVIII. századig a mongol kánok, aztán (1724-től) a kínai császárok „védnöksége” alá tartoztak. Az államot a kínai protektorátus alatt egy tibeti kormány irányította a terület fővárosának tartott Lhászából, a császárt pedig – (1793-tól) kínai helyőrségek támogatása mellett – helytartó (*ambán*) képviselte. A Kínai Császárság meggyengülése idején, a XIX. század végén e befolyás jelentősen enyhült. 1904-ben Anglia – a feltételezett orosz befolyás megakadályozása érdekében – csapatokat küldött Tibetbe, ami ellen a dalai láma Kínától kért segítséget. Az 1906-os angol–kínai egyezmény szerint Kína felségjoggal rendelkezett a terület felett, ezt azonban a kínai forradalom kitörése (1911) után a tibetiek érvénytelennek tekintették. Megragadva a kínai események által jelentett alkalmat, 1912-ben a tibetiek kiűzték a kínai csapatokat, s a Csing-dinasztia bukása (1912) után a dalai láma – a tibetiek hagyományos vallási és politikai vezetője – kinyilvánította az ország függetlenségét (1913). Ezt a nemzetközi közösség tagjai akkor hivatalosan nem ismerték el; tényleges befolyást a XX. század első felében az angolok és az amerikaiak gyakoroltak. A Kínai Népköztársaság nem sokkal megalakulása után katonailag megszállta (1950) és 1965-től az ún. *Tibeti autonóm tartomány* keretében kormányozza. A dalai láma 1959-ben Indiába menekült, s az észak-indiai Dharamszalában letelepedve kíséretével és munkatársaival emigráns kormányt hozott létre *Központi Tibeti Adminisztráció* névvel. Ez azóta is Tibet törvényes kormányának tekinti magát. Tevékenysége – az indiai kormány hozzájárulásával és az emigráns vagy száműzött kormányok szokásos tevékenységén túlmutató módon – kiterjed iskolák és kórházak működtetésére és fejlesztési programok szervezésére is. – Tibetben időről időre zavargásokkal, sőt kisebb lázadásokkal együtt járó függetlenségi mozgalmak ütnek fel a fejüket, újabban a vallásszabadság követelésével összefonódva. Ezeket a szerzetesek által vezetett mozgalmakat a kínai hadsereg vagy a rendőrség brutális eszközökkel vérbe fojtja. Az első ilyenre 1959-ben került sor, az utolsóra 2008-ban. A demokratikus államok politikai közvéleményét sok

esetben megosztja az a kérdés, hogy támogassák-e a tibeti függetlenségi mozgalmakat, s ha igen, akkor a függetlenség „visszaállításának” vagy „megteremtésének” érvét használva-e. Az előbbi szerint Tibet függetlenségét *ténylegesen* megkérdőjelezte ugyan az 1950-es kínai megszállás, de *jogilag* ez érvénytelen. Bár a világban számos Tibettel szimpatizáló és önállóságát támogató közösség, szervezet és csoport létezik, a demokratikus államok közvéleményében Tibetet többnyire mégsem tekintik önálló államnak, s az iménti érvet nem fogadják el.

68 A *projektállam* kifejezés azokra a játékosan komoly vagy komolytalan, de valamilyen szempontból szellemes kísérletekre utal, amelyek keretében államokat vagy legalábbis államszerű képződményeket kívántak létrehozni, és ennek valamilyen elméleti tanulsága lett vagy lehet. – E kísérletekre, illetőleg végeredményükre a magyarban nincs megfelelő terminus. Néha nálunk is a *mikroállam* kifejezést használják, amely az angol *micronation* és a német *Mikronation* fordítása, illetőleg a francia *micro-état* tükörfordítása. (Az angol *microstate* szó magyar megfelelője a *miniállam*, melynek – a többi államéhoz képest – rendkívül kicsi a területe vagy a népessége; például Vatikán, San Marino, Monaco, Liechtenstein stb. Ezek megnevezésekor alkalmilag az angolban is használják a *ministate* szót.) A projektállam jelenségére az angolban ismerik még a *modél country* (modellország), az *imaginary country* (elképzelt ország) és a *fictional country* (fiktív állam), a németben pedig a *Phantasiestaat* (fantáziaállam) és a *Scheinstaat* (látszatállam, színlelt állam) kifejezéseket is. – A projektállamoknak már szakirodalmuk is van, mely tudományos szempontból – a tárgyhoz igazodva – nem mindig kellően komoly. Lásd John Ryan – George Dunford – Simon Sellars: *Micronations. The Lonely Planet Guide to Home-Made Nations*. Oakland (Ca) – London, Lonely Planet, 2006; Erwin S. Strauss: *How to Start Your Own Country*. Boulder (Colorado), Paladin Press, 1999; Fabrice O’Driscoll: *Ils ne siègent pas à l’ONU. Revue de quelques micro-états, micro-nations et autres entités éphémères*. Toulon, Presses du Midi, 2000. – Ez a lista a szakirodalomban tárgyalta 40–50 és az alkalmasint megemlített további 100–150 projektállamból csak néhányat tartalmaz – szándékom szerint a legjellegzetesebbeket. A projektállamok listái megtalálhatók az interneten. Angolul (elsősorban az angolszász világban született projektek felsorolásával): http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_micronations], németül (az európai kísérletekre is hangsúlyt helyezve): http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_Mikronationen]. Itt jegyzem meg, hogy az internet s különösen a Wikipédia komoly ösztönző hatást gyakorolt projektállamok létrehozására. Újabban az „államalapítás” egyik legfontosabb eszköze a Facebook. – A projektállamokból ma már olyan sok létezik, hogy a lehető legkülönbözőbb módon csoportosítha-

tók. (1) Megjelenésük szerint megkülönböztethetünk például *territoriális* (a földfelszín valamely részén is megjelenő) és *virtuális* (rendszerint csak az interneten létező) projekteket. Nyilvánvaló, hogy az utóbbiak semmilyen értelemben nem lehetnek államok. (2) Céljuk szerint különbséget tehetünk *valóságos* új állam megalapításával próbálkozó, *kísérleti*, *történelmi* anomáliákat orvosolni kívánó és *szórakoztatás* céljából létrejött vállalkozások között. Bár egyik-másik vállalkozás megismerése valóban szórakoztató, tudjuk, hogy szórakozásból vagy szórakoztatásból még sosem alapítottak valódi államot. Végül (3) jellegük szerint megkülönböztethetjük az *alternatív* politikai renddel *kísérletező*, a gazdasági, társadalmi vagy politikai *szimuláció* keretében létrehozott, az egyéni *kreativitást* kifejező, a turistacsalogató, *marketing-* vagy általában a gazdasági célokat szolgáló projektállamokat. – A projektállamok kitalálói, fenntartói és szervezői 2003-ban tartották az első „csúcstalálkozójukat” Helsinkiben. Alkalmilag azóta is többször összejöttek szűkebb vagy tágabb körben; legutóbb 2015. április 11-én tartották *MicroCon 2015* című konferenciájukat a Los Angeleshez tartozó Anaheimben.

⁶⁹A Jeruzsálemi Szent János Lovagrend utóda, melynek tagjait különböző elnevezésekkel illetik (például *jánoslovagok*, *johanniták*, *rodoszi lovagok*, *keresztesek stb.*). *Eredetileg* a szentföldi zarándokok ellátására és a betegek ápolására 1050 körül Jeruzsálemben alakult lovagi szervezet, amelyet egy pápai bulla 1113-tól „pápai jogú rendnek” minősített. Az ilyen rendben a szerzetesek harcosok is lettek, a lovagok pedig szerzetesi fogadalmat tettek. A szerzetes-lovagok sajátos, az idők folyamán az állandóság és a változás elemeit felmutató fegyelmezett szervezet alakítottak ki. Élükön nagymester áll(t), akinek a tevékenységét egy tanács segítette és segíti ma is. A nagymester egy időben Málta hercege, „a Szent Római Birodalom hercege” és „a római szent egyház bíborosa” stb. volt. A lovagrend tagjai villás végű keresztet, ún. máltai keresztet viseltek fekete köpenyükön. A rend az évszázadok alatt jelentős vagyonra tett szert, amelyből a különböző országokban már a középkorban kórházakat (ispotályokat) hozott létre és tartott fenn. A török terjeszkedés miatt székhelyüket előbb Akkóba, majd Ciprusra, Rodoszra, végül pedig Málta szigetére tették, hajóhadat tartottak fenn, saját pénzt verettek, és diplomáciai kapcsolatot alakítottak ki az európai uralkodókkal. A reformáció idején a lényegében katolikus lovagrendnek (*máltai lovagrend*) létrejött egy protestánsá lett ága (*johannita rend*). – A török veszély elmúltával fontosságuk csökkent, a szekularizáció folyamán vagyonuk egy részét elvesztették, a rend belső fegyelme meglazult. A XIX. században nemzeti szervezeti egységei alakultak ki; melyek később szociális feladatokat láttak el; Magyarországon például – ahol a Máltai Lovagrend különböző intenzitással a XII. századtól jelen volt – az 1989-ben létrejött *Magyar*

Máltai Szeretetszolgálat jótékonyági hálózata révén. – A rendnek a középkorban mintegy háromezer, jelenleg világszerte tízezer tagja van; az 1990-ben megalakult magyarországi tagozata kb. 160 taggal rendelkezik. Mai státuszát egy 1953-as és egy 1961-es pápai döntés rendezi. A rend – ma szokásos elnevezése szerint: *Jeruzsálemi Szent János Szuverén Máltai Lovagrend* – független nemzetközi jogalanynak s ebben a minőségében államnak tekinti magát. Ezt az igényét arra alapozza, hogy „diplomáciai kapcsolatokat” tart fenn számos országgal (jelenleg 104-gyel) és több nemzetközi szervezettel (az ENSZ-szel, annak egyes szakosított szervezeteivel és az Európa Tanáccsal), valamint saját útlevelet bocsát ki. E „diplomáciai kapcsolatok” ugyanakkor csupán a nemzetközi szervezeteknél létesített „megfigyelői státuszt” jelentenek, illetőleg az „állami udvariasság” olyan megnyilvánulásai, amelyek a szervezet humanitárius küldetésének teljesülését biztosítják, az útlevelet pedig sok állam nem fogadja el a személyeket azonosító és bizonyos tevékenységre feljogosító dokumentumnak. A Máltai Lovagrend államisága vitatható.

70 Más néven: *Örömváros* vagy *Gyermekköztársaság*, melyet Sztéhlo Gábor evangélikus lelkész (1909–1974) alapított 1945-ben. Sztéhlo már 1945 előtt is a háború áldozatává vált gyermekek megmentésével foglalkozott (az általa megszervezett 32 gyerekotthonban 1600 gyermeket és felnőttest mentett meg), 1945 szeptemberében pedig az otthonokban maradt és oda újonnan bekerült 800 gyermek számára – a Weiss Manfréd által felajánlott területen – létrehozta a *Pax* gyermekotthont. Ebben a gyermekek autonóm módon alakították ki saját rendjüket (például eldöntötték, hogy kik rendelkezzenek szavazati joggal), és minden lényeges kérdésben saját maguk határoztak. Alkotmányt és törvényeket alkottak maguknak, saját ügyeikben bírászkodtak, „miniszterelnököt” és „minisztereket” választottak. Saját pénzt vezettek be, sőt „állami viccslapot” is alapítottak. A gyerekek szakmát tanulhattak, és – bár ez nem volt kötelező – dolgoztak a közösségért. Gaudiopolist csak a Nemzetközi Vöröskereszt támogatta, a magyar állam és az egyházak nem. 1950-ben államosították. Sztéhlo Gábor tevékenysége ihlette a *Valahol Európában* című filmet (rendezte: Radványi Géza, 1947), és az ő életéről készült a *Gaudiopolis* című tévéfilm (rendezte: Szántó Erika, 1989).

71 A dél-amerikai indiánok között hittérítést végző spanyol jezsuita szerzetesek által alapított közösségek, illetőleg azok hálózata. A közösségek legtöbbször a XVII. század derekán jöttek létre, és a XVIII. század elején éltek virágkorukat. Az addig nomád életmódot folytató guaraní indiánokat a jezsuiták letelepítették, rendszeres munkára fogták, és termelői közösségekbe, ún. redukciókba szervezték. Egyes források 5-6, mások 30 ilyen redukcióról (*Reducciones Jesuíticas*) számolnak be; ezek többsége Paraguay, néhányuk a mai Argentína és Brazília területére esett. E kö-

zösségekben – melyek a királyi privilégium alapján „kis államok” voltak az államban – a jezsuiták szigorú fegyelmet alakítottak ki, de azok vezetőit az indiánok maguk választották. Jogaikat és kötelességeiket sajátos, keresztény szellemű törvénykönyv szabályozta. A fontosabb javak – így a földek és a házak – a közösség tulajdonában voltak, a fogyasztási javakat a végzett munka arányában osztották el. E közösségek sokáig megakadályozták, hogy az indiánok a portugálok rabszolgaságába essenek. A redukciók azzal szűntek meg, hogy a spanyol király – az Európában lábra kapott jezsuita-ellenesség részeként – 1767-ben kitiltotta a jezsuitákat minden spanyol fennhatóság alatt álló területről. Ekkor szerepüket átvették ugyan a ferencesek, de nem tudták összefogni és irányítani a közösségeket. A XVIII. második felében az indiánok mintegy 90%-a, kb. százezer fő elmenekült a telepekről, és azok elnéptelenedtek.

72 Christiania Szabadváros (*Fristaden Christiania*) Koppenhága egyik negyedében „kikiáltott” autonóm közösség, kb. 850 fővel, melyet a dán hatóságok kommunának tekintenek. A legalapvetőbb viszonyait szabályozó 1989. évi ún. Christiania-törvény állandó konfliktusokhoz vezet a közösség és a dán állam között, s a negyedet az ott lakók alkalmasint „lezárják”. A konfliktusok fő oka, hogy a közösség tolerálja bizonyos kábítószerek kereskedelmi forgalmát, míg Dánia nem.

73 Egy nyugat-ausztráliai farmon a gabonatermelést maximálól kvóták elleni tiltakozásként 1970-ben alapított „állam”. Az alapító „fejedelem”, Leonard George Casley szerint 18 000 polgára van, bár amikor megkérdezik tőle, hogy hol van ennyi ember a farmon, azt a választ kapják, hogy „éppen külföldön” élnek. Létét Ausztrália kormánya – az államiság számos jelének felmutatása („ütlevel” kibocsátása, pénznyomtatás stb.) ellenére – turistacsalogató marketing-fogásnak tekinti.

74 Egy cseh politológus-közgazdász, Vít Jedlička 2015. április 13-án bejelentette, hogy Szerbia és Horvátország határán, a magyar–szerb határtól mintegy 20 km-re, ahol egy 7 km²-es terület hovatartozása bizonytalan, köztársaságot alapított. (A területi bizonytalanság oka, hogy a két állam közötti határvonalat a Duna sodorvonala vagy a környező falvak határaitra kiterjedő, évtizedekkel ezelőtti földmérések szerint kell-e kijelölni.) A folyóparti homokos, bozótos-erdős területen az alapításkor egyetlen romos épület található. Liberlandnak van alkotmánytervezete, címere és zászlaja; hivatalos nyelve a cseh és az angol. Természetesen van honlapja (itt bárki igényelhet állampolgárságot) és Facebook-oldala is. Jelszava az „élni és élni hagyni”. A proklamáció szerint az állam nem kívánja felesleges szabályokkal megkeseríteni polgárai életét, s az adókat, ha lesznek, majd önkéntesen lehet fizetni. Az államalapítók játékoságának őszinteségét illetően sokakban már e sorok írásáig (2015. április 20.) is gyanút keltett, hogy az „új állam” törekvéseit a liberális pártok szokásos

programpontjait kiemelve, de azokat itt-ott szélsőjobboldali politikai törekvésekkel vegyítve határozták meg. Ebből néhány külső szemlélő arra következtetett, hogy az „államalapítás” valójában csak egy médiahack volt, amelynek valódi célja a liberális internethasználók megtévesztése, zavarkeltés és esetleg az adománygyűjtés. Ezt a gyanút erősíti, hogy Vít Jedlička a cseh szélsőjobboldal jellegzetes alakja és az egyik szélsőséges párt aktivistája, miközben Liberland imázsa első ránézésre jellegzetesen liberális. Ha a gyanú véglegesen beigazolódik, akkor Kelet-Európában most is valami olyasmi történt, ami évtizedek, sőt évszázadok óta elég gyakori itt: az emberek egyik csoportja visszaél mások bizalmával, és becsapja őket. Az újdonság csak az, hogy erre projektállamok alapításakor is sor kerülhet.

75 A Csendes-óceán Fidzsi-szigetek és Tonga közé eső részén található *Minerva Reefs* nevű korallszigeten kikiáltott köztársaság. A projekt egy valódi, de rövid életű, jellegét illetően libertariánus államalapítási kísérlet volt, mely a szomszédos államok gyanakvása és ellenséges magatartása miatt megbukott. Bukását a természeti tényezők államokra gyakorolt hatása megerősítette és véglegessé tette. A kezdeményező egy Las Vegas-i ingatlanügyletek révén meggazdagodott, litván származású amerikai milliomos és politikai aktivista, Michael Oliver volt. Oliver egyik cége 1971-ben kotrási munkát végzett a körzetben, s ennek során észrevette, hogy a *Minerva Reefs* mesterséges szigetté alakítható, s ez esetben ott – mint „uratlan területen” – állam alapítható. (E korallszigeteket egyébként 1820 táján térképezték fel, s egy Ausztráliából útjára indult, majd zátonyra futott bálnavadászahajó, a *Minerva* után nevezték el. A környéken a nehéz hajózási viszonyok miatt később is elsüllyedt több hajó. A XX. század második felétől a környékbeli zátonyos kis szigeteket jacht-kikötőként használják.) – A csupán jacht-kikötőnek használható kis szigetből Oliver úgy alakított ki államalapításra alkalmas uratlan területet, hogy több tonna homokot hozatott Ausztráliából, és azokat a szigetre szórta. Ezzel a tengerből éppen kiemelkedő szárazföld tengerszint feletti magasságát megemelte, és a szigetek területét megnövelte. A munkák elvégzésére egy önálló céget hozott létre, melynek vezetője korábbi munkatársa és barátja, Morris C. „Bud” Davis volt. Amikor képesek voltak arra, hogy egy kis építményt emeljenek a homokra, a projekten dolgozó 20-30 ember függetlenségi nyilatkozatot adott ki, s bejelentette *Minerva Köztársaság* megalapítását (1972). Az épültre kitétték zászlajukat, értesítették létezésükről a környékbeli államokat, önálló pénzt adtak ki, és megválasztották az ideiglenes köztársasági elnöküket. A hasonló projektektől elérő módon ez nem a vállalkozás kezdeményezője és finanszírozója, hanem Morris C. Davis lett. Azt tervezték, hogy tovább bővítik az új állam területét, s turistákat és bevándorlókat is fogadnak. Az új állam-

ban a libertariánus eszmék szerinti sajátos rendet terveztek bevezetni: úgy gondolták, hogy nem vetnek ki adókat, s ennek fejében nem nyújtanak jóléti szolgáltatásokat sem, nem lesznek illetékek, de szubvenciók, dotációk és ártámogatások sem, s általában az állam semmilyen módon nem avatkozik be a gazdasági folyamatokba. Gazdasági elképzeléseket – a halászat, a turizmus, a könnyűipar és a kereskedelem fejlesztése terén – persze megfogalmaztak. A nemzetközi közösség általában hűvösen fogadta a proklamációt, a környező államok pedig kifejezett gyanakvással szemlélték az eseményeket. Hat környékbeli állam (Ausztrália, Új-Zéland, Tonga, Fidzsi, Nauru, Szamoa) részvételével nemzetközi konferenciát hívtak össze. Ezen Tonga bejelentette a sziget feletti ellenőrzésre vonatkozó igényét, és egy proklamációt adott ki: a Minerva Reefs nevű korallsziget – hangsúlyozta a proklamáció – régóta a tongai nép javát szolgálja azzal, hogy lehetővé teszi számukra a halászatot. A Tongai Királyságnak – állították – joga van a terület feletti ellenőrzésre. Néhány nappal ezután Tonga „expedíciót” küldött a szigetre, és lehúzva az ott kitűzött zászlót, erőszakkal távozásra kényszerítette az államalapítókat. Mivel a befektetés nem térült meg, a cég csődbe ment, és Oliver felmondott Davisnek. Tíz évvel később, 1982-ben, Davis mint elnök egy kisebb csoporttal visszatért a helyszínre, a tongai fegyveres erők azonban három hét után elűldözték őket. Egy további évtized múltán az egykori államalapítók közül valaki még egy kísérletet tett a projekt befejezésére, de a szigetre érve meg kellett állapítania, hogy „a tenger többé-kevésbé visszanyerte magának a szigetet”, azaz elhordta az Ausztráliából odaszállított homokot, s így a Minerva Köztársaság újjáállítására nincs remény. – A történehez hozzátartozik, hogy a korallsziget miatt 2005-ben konfliktusba került a Fidzsi-szigeteki Köztársaság és a Tongai Királyság. Ennek hátterében az állt, hogy időközben megváltozott a tengerjog: 1994-ben hatályba lépett az ENSZ 1982-ben elfogadott tengerjogi egyezménye (*United Nations Convention on the Law of the Sea; UNCLOS*). Ez elismerte az államok azon jogát, hogy kizárólagos gazdasági övezeteiket (*exclusive economic zone, EEZ*) kiterjesszék a szárazföldi partvonaluktól számított 200 tengeri mérföldre. 2005-ben a Fidzsi-szigeteki Köztársaság erre tekintettel bejelentette a Nemzetközi Tengerfenék-hatóságnak: nem ismeri el a Tongai Királyság azon igényét, hogy kizárólagos gazdasági övezetének tekintse a Minerva korallszigetet és környékét. Tonga ugyancsak bejelentést tett: vitatta Minerva Köztársaság ugyanilyen igényét, melyet 2005-ben ugyancsak bejelentett valaki a szóban forgó hatóság-nál. Az ezt követő években Tonga világítótornyot helyezett el a korallszigetet bejáratánál, amelyet a Fidzsi-szigetek hajóin érkező személyek 2010-ben leromboltak. Ugyanez történt 2011-ben is. Ekkor megjelentek a környéken a Tongai Királyi Haditengerészet hadihajói, amelyek láttán

a Fidzsi-szigetek hajói visszavonultak. A viták békés rendezése keretében 2014-ben Tonga javaslatot tett a Fidzsi-szigeteki Köztársaságnak, hogy a szigetet cseréljék el a Lau szigetcsoportra. A javaslat háttérében az állt, hogy sok tongai, ideértve a trónörökös is, Lauról származik. A javaslat elfogadásáról vagy el nem fogadásáról e sorok írásáig (2014. december 30.) nem adtak hírt.

76 Giorgio Rosa olasz építész által 1968-ban létrehozott, 400 négyzetméter kiterjedésű, eredetileg turistacélpontnak szánt tengeri építmény az Adriai-tengeren, kb. 10 kilométerre Rímínitől. Rosa nem sokkal az építmény megnyitása után kikiáltotta saját köztársaságát, s ott bélyeget és önálló pénzt nyomtatott. Az állam hivatalos nyelve az eszperantó lett; neve eszperantóul: *Respubliko de la Insulo de la Rozoj*, olaszul: *Repubblica dell'Isola delle Rose*. A köztársasági elnök természetesen maga Rosa lett. Az olasz hatóságok először szimbolikusan kifejezték, hogy ellenőrzésük alatt tartják az objektumot (odaküldtek négy csendőrt és néhány pénzügyőrt, hogy „nézzenek körbe”), mire az alapító „szuverenitása megsértése és a katonai megszállás által okozott károokra” hivatkozva nyilvánosan tiltakozott. Végül is az olasz állam, attól tartva, hogy a projektet adóelkerülésre kívánják felhasználni, a haditengerészettel felrobbantatta az objektumot. Az alapító ekkor „száműzetésbe” vonult, és azóta is „álmfőnek” tekinti magát.

77 Az egykori kalózzrádiós, Paddy Roy Bates által 1967-ben alapított hercegség (*Principality of Sealand*) az Északi-tengeren, Nagy-Britannia keleti partjaitól mintegy 10 kilométerre. Az „állam” egy elhagyott, a II. világháború idején katonai célokot szolgáló tornyon jött létre, az akkori nemzetközi jogi szabályok szerint „nemzetközinek” számító vizeken. Területe 207 m², lakossága eleinte 10 fő, később kb. száz, de „állampolgárságot” távol élők számára is kiad. 1974 óta van alkotmánya is. Részletesebb leírását és elméleti elemzését a hazai szakirodalomban lásd Takács Péter: *Államtan*. [2. kötet.] *Az állam általános sajátosságai. Négy fejezet az állam általános elmélete köréből*. Budapest, BCE KTK, 2011. Újranyomva: Budapest, NKE KTK, 2013. 260. 1–2. o.

78 Seborga észak-itáliai város, közel a francia határhoz, a Földközi-tenger partjától néhány kilométerre. Mintegy hétszáz éven át, 1729-ig önálló hercegség volt. Egy vezető helyi kertész, Giorgio Carbone – valamiféle lokálpatriotizmus jegyében – az 1960-as évektől kezdődően az ősi függetlenség helyreállítását szorgalmazta. 1995-ben aztán a város 308 polgára népszavazással alkotmányt fogadott el, és kimondta a Seborga Hercegség (*Principato di Seborga, Principauté de Seborga*) függetlenségét Olaszországtól. A kertészt a városlakók már 1963-ban „államfőjüknek” választották, s Carbone haláláig (2009) Seborga hercege maradt. Az olasz állam nem ismeri el Seborga függetlenségét, azt továbbra is

Olaszország részének tekinti, érvényesíti a városban az olasz jogot, valamint biztosítja a szociális, oktatási és egészségügyi szolgáltatásokat. A város polgárai mindezzel rendszeresen befizetik adójukat az olasz állami költségvetésbe, és részt vesznek az olasz közügyek intézésében; például az általános képviselő-választásokon. Az Olasz Köztársaság és a Seborga Hercegség viszonya tehát – ahogy a diplomácia nyelvén mondják – szívélyesnek mondható.

⁷⁹ Litvánia területén, Vilnius egyik korábban elhanyagolt, művészek lakta bohémnegyedében kikiáltott „állam”. 120 állampolgára és 12 fős hadserege van. Egyik specialitása, hogy négy hivatalos lobogót határozott meg saját magának, mert így minden évszakban másikat lehet kítűzni a megfelelő helyekre. Az új köztársaság első komoly vállalkozása az volt, hogy – legyőzve a litván bürokrácia ellenállását – köztéri mellszobrot állított a legendás amerikai rockzenésznek, Frank Zappának (1940–1993). Igaz ugyan, hogy Zappa sosem járt Litvániában, sőt dalaiban sem énekelt róla; ám az ott lakók nagyon szerették a zenéjét, és a szoborállítás része volt közösségépítésüknek. Ez volt Frank Zappa első szobra. A polgári öntudat később odáig ment, hogy Užupis szobrot ajándékozott Zappa szülővárosának, Baltimore-nak, feltehetőleg azért, hogy bebizonyítsa: a kelet-európaiak is tudnak új dolgokat mutatni a világnak.

⁸⁰ Az ún. Antarktisz-egyezmény (1959) mögöttes technikai helymeghatározásának állítólagos tévedése vagy pontatlansága miatt az Antarktisz egy kis területét (*Western Antarctica*) az egyik egyezményt aláíró államhoz sem csatolták hozzá. Ezt az amerikai Travis McHenry észrevette, s itt – mint „uratlan területen” – 2001-ben „államot” kiáltott ki, melynek államformáját nagyhercegségként határozta meg. Hogy ne okozzon meglepetéseket, nagyhercegségként önmagát jelölte meg. Az államalapításról levélben értesítette a nemzetközi közösség tagjait; azok azonban *Western Antarctica* kikiáltásáról nem vettek tudomást. A nagyhercegségnek egyébként a sarki hidegek miatt nincs az egész év folyamán az állam területén élő állandó lakossága.